

Eigen kracht vormgeven als SAVE-professional

Afstudeeronderzoek Master Forensisch Sociale Professional

Kwalitatief onderzoek binnen de beroepspraktijk van SAVE, onderdeel van Samen Veilig Midden Nederland (SVMN).

Marieke Cirkel, 1743329
Master Forensisch Sociale Professional, Hogeschool Utrecht (HU)
Afstudeerbegeleider: De heer J. Hanrath
In opdracht van: Samen Veilig Midden Nederland (SVMN)
22 mei 2020

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeeronderzoek ter afronding van de tweejarige opleiding Master Forensisch Sociale Professional aan de Hogeschool Utrecht. Het schrijven van dit onderzoek over *eigen kracht* raakte mij als professional en als mens. Het resultaat is dan ook voor mij een slotakkoord waarin verschillende klanken samen komen tot een kloppend geheel. De toonsoort van dit akkoord is majeur, wat betekent dat het een open karakter heeft welke wordt ervaren als positief en opgewekt. Want dat kenmerkt het gevoel waarmee ik dit onderzoek overdraag aan SVMN; wat een kennis heeft de SAVE-professional en wat gebeuren er goede dingen ten aanzien van *eigen kracht*. Maar ook zijn er leerpunten die verder uitgewerkt kunnen worden met als doel *eigen kracht* in de toekomst nog meer positie te geven.

De aandacht voor het begrip *eigen kracht* is ontstaan op het moment dat ik zelf even niet wist hoe ik iets moest oplossen. Iets met een man van huis, kortsluiting en twee kinderen die naar bed moesten. Ik betrapte mijzelf erop dat ik een drempel voelde om de hulp van een ander in te roepen. En dit terwijl ik mensen om mij heen heb die mij willen helpen en ik hen andersom ook zou helpen als dit mij gevraagd werd. Met een hoop twijfel vroeg ik de buurman om hulp die het probleem zo wist op te lossen en de volgende dag ook nog mijn container buiten zette, ik was immers vast druk met de kinderen.

Deze situatie maakte dat ik ging nadenken over het gemak waarmee ik als professional van mensen vraag om, in vaak hele benarde situaties, open te zijn richting hun omgeving en hen om hulp te vragen. Ik kon mij goed voorstellen dat dit een grote opdracht is voor zowel de cliënt als de SAVE-professional die dit proces begeleidt. *Eigen kracht* was voor mij een bekend begrip, iets wat belangrijk is en waar ik aandacht voor moet hebben. Maar dit begrip onder woorden brengen bleek een uitdaging waarin ik zocht naar woorden en voorbeelden om het te kunnen duiden. Een korte navraag bij collega's gaf hetzelfde beeld en de inspiratie voor mijn afstudeeronderzoek was geboren.

Het afronden van dit onderzoek was niet gelukt zonder de wijze woorden en adviezen van mijn afstudeerbegeleider de heer Hanrath. Bedankt voor het kritisch meelezen en meedenken gedurende het onderzoeksproces. Ook wil ik mijn leerteamgenoten bedanken voor hun support en de fijne samenwerking. In het bijzonder wil ik Iris Munster bedanken voor de twee jaar intensieve samenwerking gedurende de hele opleiding. Het was bijzonder te ervaren hoe aanvullend wij op elkaar werken! Ook wil ik mijn moeder bedanken die bij het transcriberen van de interviews veel werk heeft verzet. Dit had de bijzondere bijkomstigheid dat we mooie gesprekken hebben gevoerd over mijn werk. Tot slot wil ik mijn gezin: Jorrit, Sophie en Guus bedanken voor hun support tijdens de opleiding. Zonder jullie was dit mij niet gelukt!

Ik wens u veel leesplezier bij het lezen van dit afstudeeronderzoek.

Marieke Cirkel
Utrecht, 22 mei 2020

Samenvatting

De transitie van de jeugdzorg heeft met het invoeren van de Jeugdwet in 2015, waarin *eigen kracht* centraal staat, duidelijk positie ingenomen. Volgens de Jeugdwet heeft de eigenaar van het probleem, samen met eigen mensen, ook de sleutel voor de oplossing in handen waarbij de kennis en bijstand van jeugdzorgprofessionals kan worden ingeroepen. Samen Veilig Midden Nederland (SVMN) introduceerde in 2015 de SAVE-werkwijze waarin *eigen kracht* een van de uitgangspunten is. *Eigen kracht* is voor de SAVE-professional methodisch vertaald in het SAVE-plan (SAVE-werkwijze) en het familiegroepsplan (Jeugdwet). SAVE-professionals geven echter aan dat het gezinnen niet lukt een eigen plan te maken. Inzicht in waarom dit niet lukt ontbreekt. Wanneer SAVE-professionals gevraagd wordt woorden te geven aan *eigen kracht* worden hier uiteenlopende antwoorden op gegeven.

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in hoe de SAVE-professional in de praktijk vorm geeft aan het begrip *eigen kracht*. Hiervoor is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd: Hoe geven SAVE-professionals het begrip *eigen kracht* in de praktijk vorm vanuit hun eigen interpretatie en in hun methodisch handelen? Om antwoord te geven op deze vraag is kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Het theoretisch kader op basis van literatuuronderzoek is bedoeld om de SAVE-professional houvast te bieden bij het exploreren van de praktijk en de wijze waarop SAVE-professionals het concept *eigen kracht* verbinden aan hun dagelijks handelen. Centraal hierin staan de wijze waarop *eigen kracht* beschreven wordt, wat belangrijke elementen zijn van *eigen kracht* en op welke manier *eigen kracht* onderdeel is van het methodisch handelen. Binnen het empirisch onderzoek zijn elf SAVE-professionals gesproken middels semigestructureerde interviews. Onderwerpen die in deze gesprekken centraal hebben gestaan ten aanzien van *eigen kracht* zijn de eigen interpretatie, helpende en belemmerende factoren en de rol van het methodisch handelen.

Uit de gesprekken komt naar voren dat de SAVE-professionals bekend zijn met het begrip *eigen kracht*, al zijn zij niet eenduidig in hun woorden. Hetzelfde is te zien bij het begrip 'netwerk'. *Eigen kracht* wordt omschreven als een relationeel concept, een wisselwerking tussen de SAVE-professional, de cliënt en diens netwerk. De SAVE-werkwijze legt het accent op de houding van de SAVE-professional terwijl weerstand en wantrouwen van de cliënt volgens hen juist aandacht behoeft. Ten aanzien van de cliënt wordt voldoende openheid en het vermogen om te reflecteren en zich te kunnen verplaatsen als helpend ervaren. Belemmerend zijn psychiatrische stoornissen en onverwerkte trauma's die dit vermogen aantast. Netwerk blijkt helpend maar kan ook spanning geven. Niet alle cliënten zijn er aan toe om hun netwerk aan te spreken en het netwerk kan ook een negatieve invloed hebben. Voor de SAVE-professional betekent dit balanceren in het betrekken en begrenzen van het netwerk. Met het familiegroepsplan wordt nauwelijks gewerkt binnen SAVE. Oorzaak ligt in het feit dat cliënten als gevolg van weerstand en wantrouwen hier niet klaar voor zijn. Het creëren van verbinding en vertrouwen staat volgens de SAVE-professional centraal en dit kost tijd. De opdracht om binnen een aantal weken een plan te hebben voelt hiermee in strijd.

Op basis van dit onderzoek worden aanbevelingen gedaan aan de organisatie van SVMN. Er dient aandacht te zijn voor de interpretatie en de vertaling van niet eenduidige begrippen zoals *eigen kracht* en netwerk. Daarnaast is het wenselijk dat het relationele concept van *eigen kracht* explicieter vertaald wordt in de SAVE-werkwijze. Om optimaal aan te sluiten bij de cliënt is het belangrijk dat de SAVE-professional inzicht krijgt op de *eigen kracht* van zichzelf. Tot slot is het goed om kritisch te kijken naar het aantal weken dat nu staat voor de planvorming. Beperkte tijd belemmert het creëren van verbinding tussen de SAVE-professional en de cliënt waardoor er vraagtekens worden gesteld bij het effect van de betrokkenheid van SAVE. De ervaring van cliënten van SVMN is in dit onderzoek onderbelicht gebleven waarvoor vervolgonderzoek is geadviseerd. Het niet kunnen verenigen van eigen kracht met complexe scheidingen is opvallend vaak genoemd wat vervolgonderzoek behoeft.

Inhoud

1. Inleiding	1
1.1 Toelichting op de aard en achtergrond van het probleem.....	5
1.2 Onderzoekskader en doelstelling	7
1.3 Vraagstelling	8
2. Methodologische verantwoording.....	9
2.1 Onderzoeksstrategie en onderzoeksmodel.....	9
2.2 Literatuuronderzoek: zoekstrategie, selectie en analyse	10
2.3 Empirisch onderzoek: methode en analyse.....	11
2.4 Betrouwbaarheid.....	12
2.5 Validiteit.....	13
2.6 Ethiek	14
3. Theoretisch kader.....	15
3.1 Historie.....	15
3.2 Het beschrijven van eigen kracht	17
3.3 Belangrijke elementen van eigen kracht	20
3.3.1 Veerkracht en relationele autonomie als centrale begrippen.....	20
3.3.2 Zelfregulatie en zelfreflectie om <i>eigen kracht</i> aan te wenden	20
3.3.3 The Process of Empowerment	21
3.3.4 Analyse van de bestudeerde theorieën	22
3.3.5 Leren uit de praktijk	23
3.4 <i>Eigen Kracht</i> als onderdeel van de SAVE-werkpraktijk.....	26
3.4.1 SAVE-werkwijze: toewerken naar een SAVE-plan.....	26
3.4.2 Doorontwikkeling van de SAVE-werkwijze (2019).....	27
3.4.3 De Jeugdwet: toewerken naar een familiegroepsplan	31
3.5 Conclusie theoretisch kader	33
4. Resultaten empirisch onderzoek.....	36
4.1 Topic: Interpretatie.....	36
4.2 Topic: De SAVE-werkwijze	37
4.3 Topic: Belangrijke elementen	42
4.4 Topic: SAVE-plan & familiegroepsplan	43
5. Conclusie en aanbevelingen	45
5.1 Conclusie.....	45
5.2 Kritische reflectie	47
5.3 Aanbevelingen voor de organisatie	48
5.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	49
Literatuurlijst	51

Bijlage 1: Logboek systematisch literatuur zoeken	54
Bijlage 2: Operationalisering eigen kracht	57
Bijlage 3: Opzet interview	59
Bijlage 4: Tijd- en faseringsschema	61

1. Inleiding

1.1 Toelichting op de aard en achtergrond van het probleem

Eigen kracht?

Wanneer je SAVE-professionals vraagt wat *eigen kracht* betekent en hoe zij hier invulling aan geven in de praktijk dan worden hier uiteenlopende antwoorden op gegeven. Dat het een belangrijk thema is in het werk als SAVE-professional is bekend, het begrip *eigen kracht* vervolgens definiëren en uitwerken blijkt echter een ingewikkelde opgave. Hier is de SAVE-professional niet de enige in. Gilsing, Jansma en Schöne (2017) concluderen dat in veel beleidsnota's het belang van *eigen kracht* wordt onderkend. Het wordt volgens hen echter weinig uitgewerkt.

Ince en Schmidt (2017) beschrijven in een literatuurstudie naar *eigen kracht* dat gemeenten en professionals het op dit moment onvoldoende lukt om het begrip *eigen kracht* handen en voeten te geven. Dit is tevens iets dat geconstateerd is in een beschrijvend onderzoek naar de SAVE-werkwijze (Bosker, Lünemann, & Bitter, 2018). Zij stellen dat het verhelderen en expliciteren van de betekenis van *eigen kracht* een belangrijk onderdeel is van de SAVE-werkwijze. Uit het onderzoek blijkt dat het begrip *eigen kracht* in de SAVE-praktijk veel gebruikt wordt maar nog weinig concreet uitgewerkt is.

Werken vanuit een niet eenduidige definitie is iets dat binnen het sociaal werk vaker wordt gezien en wordt door Post (2017) als volgt omschreven:

Die meerduidigheid, gecombineerd met een razendsnelle inburgering van de nieuwe woorden als jargon van voor zonneklaar gehouden vaktermen is begrijpelijk. Je wilt niet kletsen maar werken. Maar die twee zijn in het sociaal werk niet zo makkelijk uit elkaar te houden, zeker niet in een periode van transitie waarin zowel de praktijken als de woorden veranderen (Post, 2017, p.71).

De definitie van *eigen kracht* is breed. Jumelet en Wenink (2012) leggen in hun uiteenzetting van *eigen kracht* de nadruk op de kracht van de burger zelf. Brink (2013) benadrukt de rol van de sociale omgeving waarbij mensen alleen of met anderen oplossingen bedenken voor hun problemen en deze oplossingen zelf ook uitvoeren. Gilsing et al. (2017) beschrijven verschillende dimensies van *eigen kracht* die in onderlinge samenhang van invloed zijn op het versterken van *eigen kracht* van betrokkenen.

De theoretische uitwerking van *eigen kracht* gebeurt op verschillende manieren waarbij de auteurs soortgelijke begrippen gebruiken maar hierin verschillende accenten plaatsen.

SAVE-werkwijze en familiegroepsplan

Sinds de transitie van de Jeugdzorg in 2015, die gepaard ging met het verschijnen van de Jeugdwet waarin *eigen kracht* centraal staat, werkt SVMN met een nieuwe werkwijze genaamd SAVE (**S**amenwerken aan **V**eiligheid)¹. SAVE werkt in het (semi)gedwongen kader en komt in beeld wanneer er zorgen zijn over de veiligheid of ontwikkeling van een kind. De SAVE-professional houdt zich naast Begeleiding Zonder Maatregel (BZM) bezig met het uitvoeren van juridische maatregelen zoals een Ondertoezichtstelling (OTS), een Jeugdreclasseringsmaatregel (JR) of een Voogdijmaatregel.

¹ In 'De SAVE-werkwijze: Basishandleiding voor SAVE-professional' (2015) is te lezen dat de werkwijze een hulpmiddel is om op een gestructureerde wijze middels de vier vensters in kaart te brengen 1) wie de mensen zijn; 2) welke feiten er spelen, 3) hoe die feiten gewogen worden en of er wellicht (nog) bescherming nodig is en (4) welke volgende stappen (beslissingen, acties) genomen gaan worden.

Het versterken van *eigen kracht* is terug te vinden in het eerste uitgangspunt van de SAVE-werkwijze. Hiermee wordt bedoeld dat burgers de regie hebben over hun eigen leven en over de opvoed- en opgroeisituatie van jeugdigen. *Eigen kracht* en regie vormen het uitgangspunt, veiligheid en ontwikkeling de primaire doelen (Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland, 2015).

Eigen kracht heeft ook in de Jeugdwet positie gekregen. In de Memorie van Toelichting staat ten aanzien van *eigen kracht* dat is gebleken dat de eigenaar van het probleem, samen met eigen mensen, ook de sleutel voor de oplossing in handen heeft waarbij de kennis en bijstand van jeugdzorgprofessionals kan worden ingeroepen. Om de *eigen kracht* te borgen is in artikel 4.1.1 van de Jeugdwet vastgelegd dat wanneer cliënten te maken krijgen met een Gecertificeerde Instelling (GI), zoals SAVE, zij het recht hebben om binnen een redelijke termijn een familiegroepsplan te maken. Dit betreft een recht, is geen verplichting en kent enkele uitzonderingen².

De Jeugdwet beoogt met het familiegroepsplan dat gezinnen zoveel mogelijk zelf en met steun van hun netwerk problemen in de opvoed- en opgroeisituatie voorkomen en aanpakken waarbij ouders en jeugdigen daarbij regie voeren over de hulp die zij nodig hebben (V&G, VWS, & V&J, 2017).

De SAVE-werkwijze en het familiegroepsplan (hierna genoemd als 'methodisch handelen') zijn een leidraad om tot *eigen kracht* te komen. Het geeft in die zin richting aan wat er moet gebeuren om *eigen kracht* te benutten en te versterken. Hoe je dit als professional in het handelen richting de cliënten vormgeeft is aan de professional zelf.

Nieuwe rollen

De veranderingen die gepaard zijn gegaan met de transitie van de jeugdzorg hebben tot gevolg gehad dat professionals onwennig en onzeker werden. Er was behoefte aan een goede bijsluiting, een gebruiksaanwijzing (Hooghiemstra & Verharen, 2015). De oude professional moest plaatsmaken voor een nieuwe professional die zich opnieuw moest verhouden tot jeugdigen/gezinnen, de eigen professionaliteit en andere ondersteuners.

Trappenburg en Van Beek (2019) stellen dat de sociale professional als gevolg van de transitie geconfronteerd werd met twee belangrijke veranderingen; gespecialiseerde hulp is nu generalistisch en er is sprake van fundamentele de-professionalisering waarin burgers elkaar helpen in plaats van betaalde hulpverleners.

Deze verschuiving van gespecialiseerde hulp naar generalistische hulp betekent dat er niet langer geïnvesteerd wordt in specialisatie en onterecht zware hulpverlening. Een eerste aanzet van deze verschuiving zien we terug in een advies van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) die in 2012 de gezinscoach introduceerde. De gezinscoach, ook wel de pedagogische huisarts genoemd, werd als oplossing gezien voor de hulp aan kwetsbare gezinnen. De kern van het advies van de RMO was om terug te gaan naar de basis waarbij het tegengaan van onnodig problematiseren en etiketteren (oftewel normaliseren) centraal staat. Geboden zorg moet gericht zijn op het versterken van de *eigen kracht* van het gezin en het activeren en benutten van de sociale omgeving.

Doorverwijzing is alleen aan de orde wanneer er geen andere opties meer zijn. Trappenburg en Van Beek (2019) stellen overigens dat deze verschuiving door professionals gewaardeerd wordt omdat dit beter aansluit op multiproblemegezinnen. Over de de-professionalisering is men minder enthousiast; professionals maken zich zorgen over cliënten die geen geschikt netwerk hebben. Ook maken zij zich zorgen over hun vak nu hulpverlening (gedeeltelijk) wordt overgenomen door leken en vrijwilligers.

Jacobs (2015) stelt dat deze cultuurverandering een vernieuwing van kennis, houding en vaardigheden vraagt waarbij onder andere de competentie het versterken van *eigen kracht* nodig is.

² Dit wordt verder uitgewerkt in het theoretisch kader.

Inzicht in het begrip *eigen kracht* en wat het voor de professional betekent qua inhoud en als mens is volgens hem van belang.

De SAVE-professional en de doelgroep van SVMN zijn ook geconfronteerd met deze nieuwe rol. Daarbij is er ook nog het netwerk van de cliënt (zoals familie, burens, vrienden) betrokken. Dit netwerk moet binnen de relatie die zij hebben met de cliënt een nieuwe dimensie toevoegen: die van ondersteuner ten aanzien van de problemen van hun naaste(n). Hierin hebben zij enerzijds te maken met hun naaste(n) maar ook met de betrokken SAVE-professional. *Eigen kracht* gaat dus ook over de wisselwerking tussen de SAVE-professional, de cliënt en diens netwerk. Allen moeten wennen aan nieuwe rollen.

Leren van literatuur en praktijk

Beleidsmedewerkers en gedragswetenschappers van SAVE zien dat het maken van een eigen plan door het gezin vaak niet lukt. SAVE-professionals geven bij hen aan dat dit het gevolg is van tijdsdruk of dat een gezin, in de ogen van de SAVE-professional, geen eigen plan wil of kan maken. Dit druist volgens de beleidsmedewerkers en gedragswetenschappers van SAVE in tegen de Jeugdwet en tegen het uitgangspunt van de SAVE-werkwijze dat zegt dat elke cliënt wil samenwerken, mits de professional hier een basis voor biedt. Inzicht in waarom het niet lukt ontbreekt.

In dit onderzoek wordt de literatuur geraadpleegd om inzicht te geven in de betekenis en de uitwerking van *eigen kracht*. Daarin wordt gekeken naar belangrijke elementen van *eigen kracht* en welke rol het methodisch handelen van de SAVE-professional speelt ten aanzien van *eigen kracht*. De opbrengst van de literatuurstudie kan de SAVE-professional houvast bieden bij het exploreren van de praktijk en de wijze waarop SAVE-professionals dit concept verbinden aan hun dagelijks handelen.

Ervaringen van SAVE-professionals rondom het werken met *eigen kracht* is iets waar op dit moment onvoldoende zicht op is. Het delen van ervaringen door SAVE-professionals draagt bij aan het expliciteren van kennis waardoor er van en met elkaar geleerd kan worden. Middels een veranderagenda heeft SVMN (2019) gesteld het lerend vermogen van de organisatie te willen versterken. Dit onderzoek sluit hierbij aan.

1.2 Onderzoekskader en doelstelling

Om meer inzicht te krijgen in hoe SAVE-professionals het begrip *eigen kracht* vormgeven in de praktijk wordt beschrijvend onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek richt zich op het handelen van de SAVE-professional vanuit de eigen interpretatie van *eigen kracht* en het methodisch handelen conform de SAVE-werkwijze en het familiegroepsplan die als leidraad dienen voor het dagelijks handelen van de professionals. Uitkomst van het literatuuronderzoek vormt een onderlegger welke houvast kan bieden bij het exploreren van de praktijk en de wijze waarop SAVE-professionals dit concept verbinden aan hun dagelijks handelen.

SAVE is onderdeel van Samen Veilig Midden Nederland (SVMN). SAVE werkt gebiedsgericht waarbij onderscheid gemaakt wordt in acht werkgebieden: Flevoland Zuid, Flevoland Noord, Utrecht West, Utrecht Noord, Utrecht Zuid Oost, Lekstroom, Foodvalley en Eemland. De SAVE-teams zijn verdeeld over vijf regiokantoren.

Het **doel van het onderzoek** is om inzicht te krijgen in hoe de SAVE-professional in de praktijk vorm geeft aan het begrip *eigen kracht*. Er wordt onderscheid gemaakt in de eigen interpretatie van *eigen kracht* en de wijze waarop *eigen kracht* vertaald wordt in het methodisch handelen. Het theoretisch kader vormt een onderlegger welke helpend kan zijn voor SAVE-professionals om het begrip *eigen kracht* eenduidiger te interpreteren. In het literatuuronderzoek is aandacht geweest voor de wijze

waarop *eigen kracht* beschreven wordt, wat belangrijke elementen zijn van *eigen kracht* en op welke manier *eigen kracht* onderdeel is van de SAVE-werkwijze en het familiegroepsplan.

Voor de SAVE-professional draagt het bij aan het zich meer bewust zijn van *eigen kracht*. Het biedt basis om er in de toekomst meer gebruik van te maken. Door de sterke maar ook kwetsbare kanten van *eigen kracht* met elkaar vast te stellen kan dit de werkwijze aanvullen en/of aanscherpen.

1.3 Vraagstelling

In dit onderzoek is de volgende **hoofdvraag** geformuleerd:

Hoe geven SAVE-professionals het begrip *eigen kracht* in de praktijk vorm vanuit hun eigen interpretatie en in hun methodisch handelen?

De **theoretische vraagstelling** is: Wat zegt de literatuur over hoe *eigen kracht* wordt vormgegeven binnen de transitie van de Jeugdzorg in Nederland?

- Hoe wordt het begrip *eigen kracht* beschreven?
- Wat zijn belangrijke elementen van *eigen kracht*?
- Op welke manier is *eigen kracht* onderdeel van de SAVE-werkwijze en het familiegroepsplan?

De **empirische vraagstelling** is: Hoe geven SAVE-professionals het begrip *eigen kracht* in de praktijk vorm vanuit hun eigen interpretatie en in hun methodisch handelen?

- Hoe wordt het begrip *eigen kracht* geïnterpreteerd door de SAVE-professional?
- In hoeverre helpt het methodisch handelen om *eigen kracht* vorm te geven in de praktijk?
- Welke helpende- en belemmerende factoren worden door de SAVE-professionals ervaren ten aanzien van *eigen kracht*?

2. Methodologische verantwoording

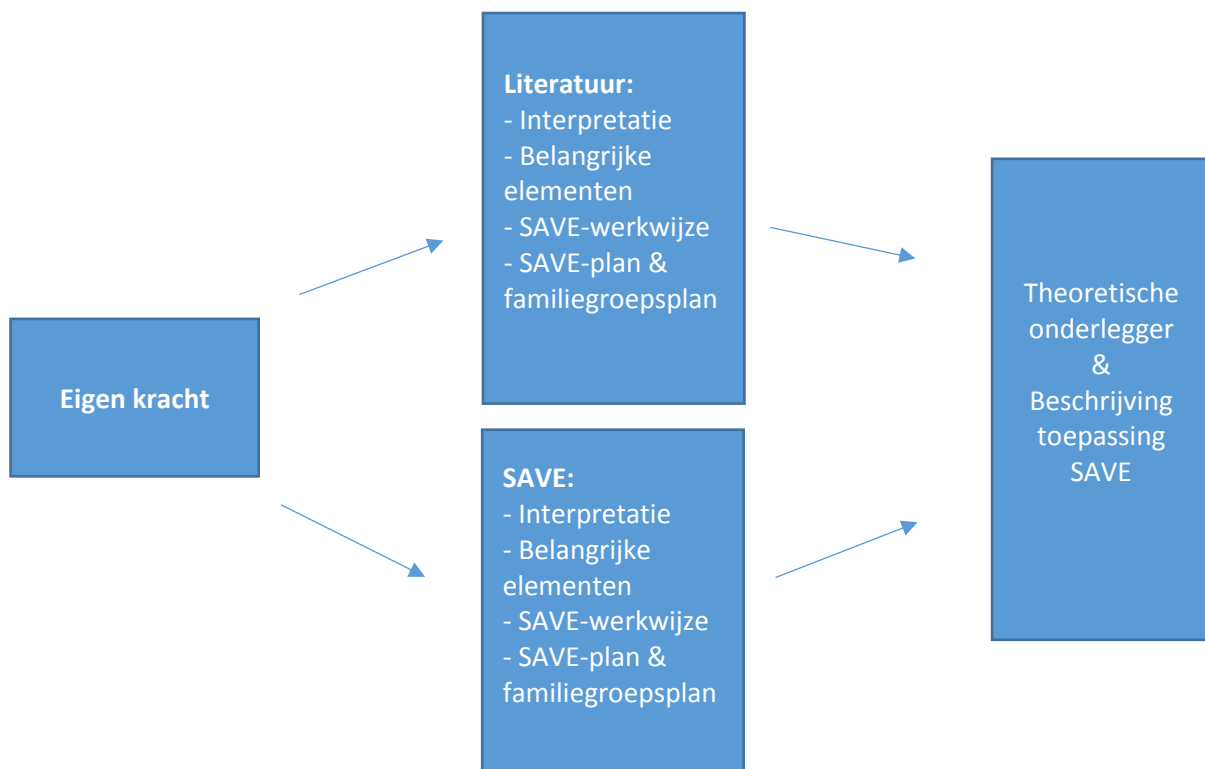
2.1 Onderzoeksstrategie en onderzoeksmodel

Het betreft een **beschrijvend onderzoek**, ook wel **descriptief** onderzoek genoemd. Descriptief onderzoek houdt zich bezig met het beschrijven van hoe de werkelijkheid is. Dit betekent dat het onderzoek zich niet richt op het vinden van een verklaring waarom de werkelijkheid zich als zodanig voordoet. De rol van de onderzoeker heeft een zekere objectiviteit of neutraliteit³.

Omdat dit onderzoek als doel heeft meer te weten te komen over iets waar nog niet veel over bekend is, is beschrijvend onderzoek passend.

Het onderzoek kan aanknopingspunten geven voor explorerend vervolgonderzoek waarin de onderzoeker zoekt naar verbanden en eindigt met een voorzichtige verklaring (Van der Voordt & Lans, 2000).

Data worden verzameld middels **interviews**, wat betekent dat er vooral tekst verzameld wordt zoals antwoorden op open vragen of een beschrijving van wat de onderzoeker observeert. Het kwalitatieve onderzoek zal zich richten op hoe *eigen kracht* vorm krijgt in de praktijk van de SAVE-professional vanuit hun eigen interpretatie en hun methodisch handelen. Dit resulteert in onderstaand conceptueel model:

³ Aangezien de onderzoeker tot voor kort werkzaam was bij SVMN is dit een aandachtspunt voor de onderzoeker. Dit wordt verder toegelicht in paragraaf 2.3.

2.2 Literatuuronderzoek: zoekstrategie, selectie en analyse

Omdat er door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het Verwey Jonker Instituut in 2017 onderzoek is gedaan naar *eigen kracht* zijn deze onderzoeken een belangrijke basis van waaruit verwijzingen naar andere (internationale) literatuur is gevolgd. Er is contact geweest met de heer L. van Dam die zijn proefschrift 'Who and what works in Natural Mentoring' aan de onderzoeker heeft verstrekt. Er is gebruik gemaakt van beleidsstukken binnen SVMN en de SAVE-handleidingen zijn bestudeerd. Binnen de beleidsstukken is gericht gezocht naar het benutten en versterken van *eigen kracht* binnen de SAVE-werkwijze en het familiegroepsplan.

Tevens is in de digitale bibliotheek van de Hogeschool Utrecht (HUGO) gezocht naar Nederlandse en Engelse relevante wetenschappelijke literatuur over *eigen kracht* binnen de transitie van de Jeugdzorg in Nederland. Zoektermen hierbij zijn: Eigen plan Jeugdzorg; Familiegroepsplan; Family Group Conferencing; Participatiesamenleving; Agogisch handelen jeugdzorg; Lerend organiseren. Het 'logboek systematisch literatuur' waarin inzichtelijk is gemaakt op welke manier literatuur gezocht is en welke resultaat dit opleverde is te vinden [bijlage 1](#).

Belangrijke criteria die gehanteerd zijn om een selectie te maken zijn betrouwbaarheid, relevantie, kwaliteit en jaar van publicatie. Er is gezocht naar relevante literatuur wat betekent dat dit dient te gaan over de transitie van de jeugdzorg waarin *eigen kracht* centraal staat. Zo werd er voornamelijk gekeken naar literatuur van de afgelopen vijf tot tien jaar. Er is gekozen voor een periode van tien jaar omdat dit de aanloop naar, de start en ontwikkeling van de transitie binnen de jeugdzorg in Nederland omvat. Tevens is geselecteerd op literatuur die *peer reviewed* is. *Peer review* is een methode om de kwaliteit van (geschreven) werk te verbeteren, verifiëren of te controleren door het werk te onderwerpen aan de kritische blik van een aantal gelijken (meestal vakgenoten of collega's van de auteur).

Aangaande *eigen kracht* is in de literatuur gezocht naar hoe het begrip *eigen kracht* geïnterpreteerd en beschreven wordt, wat belangrijke elementen van *eigen kracht* zijn en hoe *eigen kracht* binnen de SAVE-werkwijze wordt uitgewerkt en wordt toegepast middels het SAVE-plan. Tot slot is er ook gezocht naar literatuur ten aanzien van het familiegroepsplan.

Geschikte literatuur is gelezen en relevante informatie is gemarkeerd, samengevat en aan de hand van coderingen omgezet naar het theoretisch kader middels een interpretatieve synthese. Pope, Mays en Popay (2017) stellen dat een interpretatieve synthese het samenbrengen, heranalyseren en combineren van bevindingen uit verschillende studies in een geheel is, welke een theoretische of conceptuele meerwaarde schept die de resultaten van de individuele studies overstijgt.

Het theoretische kader geeft antwoord op de theoretische hoofdvraag en biedt basis voor het empirisch onderzoek.

2.3 Empirisch onderzoek: methode en analyse

Het empirisch onderzoek heeft plaatsgevonden binnen de afdeling SAVE van SVMN. De deelnemende SAVE-professionals werken zowel in het vrijwillig als in het gedwongen kader, ook wel het (semi)gedwongen kader genoemd.

De SAVE-teams van de vijf regiokantoren zijn per e-mail benaderd en zijn gevraagd mee te werken aan het onderzoek. In de e-mail is duidelijkheid gegeven over de aanleiding van het onderzoek, de aard van het interview, anonimiteit van deelname en de tijdsinvestering die het van hen vraagt. Ook is beschreven dat de onderzoeker ernaar streeft om per regiokantoor drie SAVE-professionals te interviewen met verschil in werkervaring: een respondent met één jaar werkervaring, een respondent met vijf jaar werkervaring en een respondent met tien jaar werkervaring. Op deze manier is geprobeerd vanuit verschillende perspectieven inzicht te krijgen. Ook is aangegeven dat er getracht wordt een gelijkwaardige verdeling te maken tussen man en vrouw. Om non-respons te verlagen is aangegeven dat de conclusies van het onderzoek met hen worden gedeeld.

Het voornemen was om vijftien SAVE-professionals te vragen om als respondent mee te werken aan het onderzoek. Elf respondenten hebben aangegeven deel te willen nemen aan het onderzoek. De respondenten hebben binnen het eigen team afgestemd om zoveel mogelijk aan bovenstaande indeling te voldoen. Van de elf respondenten waren er negen vrouwen en twee mannen. Dit representeert de samenstelling van SAVE waar naar verhouding meer vrouwen dan mannen werken. Vanuit zowel het regiokantoor Nieuwegein en Almere heeft één respondent zich aangemeld en deelgenomen aan het onderzoek wat maakt dat deze regiokantoren in dit onderzoek minder vertegenwoordigd zijn.

Het theoretisch kader vormde de basis waar vanuit topics en indicatoren zijn vastgesteld. Het schema van de operationalisering is terug te vinden in [bijlage 2](#). Vanuit de topics en indicatoren is het interview vormgegeven welke is terug te vinden in [bijlage 3](#). Er is gekozen voor een semigestructureerd interview. Dit houdt in dat er een algemeen interviewschema is met vooropgestelde, wat algemener geformuleerde vragen waar de mogelijk bestaat om hier vanaf te wijken (Doorewaard, Kil & Van de Ven, 2016). Het kunnen afwijken van de vragen maakt dat de onderzoeker in kan gaan op relevante zaken die door respondenten worden aangedragen. In verband met de maatregelen als gevolg van Covid-19 zijn de respondenten gesproken middels beeldbellen via Microsoft Teams. Het feit dat beeldbellen voorziet in het elkaar kunnen zien maakte het een goed alternatief voor een face-to-face gesprek. Zo was er vanuit de onderzoeker de mogelijkheid om in te gaan op de non-verbale aspecten van het gesprek zoals de lichaamstaal van de respondenten. De onderzoeker kon doordat dit zichtbaar was hierop ingaan wat een verdiepend effect had op de verkregen informatie. Zowel vanuit de respondenten als vanuit de onderzoeker werd het als positief ervaren dat je elkaar kon zien en dus een gezicht bij de stem had.

Omdat *eigen kracht* een begrip is welke breed geïnterpreteerd wordt was het vinden van de juiste vraagstelling binnen de interviews belangrijk. Om deze reden is er een proefinterview uitgevoerd. De betreffende respondent vond de vraagstelling lastig te interpreteren waardoor het interview is aangepast. Deze aanpassing hield in dat ten aanzien van het denkproces van de respondenten enige sturing in het interview is aangebracht. Naast het stellen van open vragen is gekozen voor het in gesprek gaan aan de hand van de 'toelichting in gedragstermen' behorend bij de twee relevante pijlers (eigen kracht & netwerk) uit de doorontwikkeling van de SAVE-werkwijze. In paragraaf 3.4.2 wordt deze doorontwikkeling uitgewerkt. De 'toelichting in gedragstermen' wordt gebruikt om te verhelderen wat er met de pijlers wordt bedoeld. Hierin staat gewenst gedrag van de SAVE-professional centraal.

In het theoretisch kader komt dit onderdeel als laatste naar voren. Dit betekent dat er in de volgorde van de topics in het interview een wijziging is opgetreden. In de uitwerking van het empirisch onderzoek wordt de volgorde van de topics in het interview aangehouden.

De respondenten hebben tijdens het interview inzage gekregen in de pijlers doordat dit document met hen gedeeld werd middels het delen van het scherm binnen Microsoft Teams. Dit maakte dat de respondent zelf kon meelezen met het doel dat de respondent de informatie goed tot zich kon nemen. De onderzoeker gaf dan ook ruimte om de tekst nog eens te lezen.

Aan de hand van de 'toelichting in gedragstermen' werd de SAVE-professional gevraagd een cijfer te geven ten aanzien van in hoeverre het lukt om dit toe te passen in de eigen werkpraktijk. Er is gebruik gemaakt van de schaalvraag. De respondent werd gevraagd zich een schaal van 0 tot 10 voor te stellen waarbij 10 staat voor de situatie waarin het is zoals gewenst en 0 voor de situatie waarin nog niets gerealiseerd is van de gewenste situatie (de Shazer, 1986; Malinen, 2001). Het cijfer vormt de basis om hierover in gesprek te gaan. Tijdens de interviews bleek het niet voor alle respondenten prettig te zijn om te werken met de schaalvraag. Een aantal respondenten hebben aangegeven liever woorden te gebruiken in plaats van een cijfer. Aangezien de cijfers als doel hadden om richting te geven in het gesprek zijn de respondenten hier vrij in gelaten.

Het interview startte en eindigde met de vraag hoe de respondent *eigen kracht* interpreteert om zo een bijdrage te leveren aan het denkproces van de respondent rondom *eigen kracht*. De onderzoeker heeft de indruk dat deze manier werkte voor de respondent omdat de laatste vraag opening gaf voor reflectie. Iets wat aansluit bij het feit dat SVMN het lerend vermogen van de organisatie wil versterken.

De interviews zijn middels een audio-opname opgenomen waarna deze zijn getranscribeerd en samengevat. De samenvatting is ter goedkeuring voorgelegd aan de respondenten en zij zijn gevraagd desgewenst op- en of aanmerkingen te geven welke zijn verwerkt door de onderzoeker. Middels de gestelde topics en indicatoren is de verzamelde informatie gecodeerd en geanalyseerd wat heeft geresulteerd in de topic-analyse in hoofdstuk 4.

2.4 Betrouwbaarheid

Onder betrouwbaarheid wordt de mate bedoeld waarin er vanuit mag worden gegaan dat herhaling van het onderzoek tot dezelfde resultaten zal leiden. Een groot probleem van kwalitatief onderzoek zit in de multi-interpreteerbaarheid van de gegevens. Het is een subjectieve, tijd- en plaatsgebonden activiteit, gebaseerd op eigen interpretatie van wat tijdens het onderzoek naar voren komt (Doorewaard et al., 2016).

Middels de aangedragen kennis binnen de Master Forensisch Sociale Professional is geprobeerd om vanuit methodologisch perspectief een zo betrouwbaar mogelijk onderzoek op te zetten. Gebruikte literatuur is voorzien van bronnen waarbij er een verwijzing is naar de literatuurlijst. Het zoekproces is navolgbaar door middel van het logboek welke is toegevoegd als bijlage.

Om het effect van multi-interpreteerbaarheid zo klein mogelijk te maken, zijn een aantal aandachtspunten vastgesteld:

- Beschrijvend onderzoek vraagt van de onderzoeker een zekere objectiviteit en een neutrale houding. De onderzoeker is zelf werkzaam bij SVMN en heeft derhalve een mening en visie over *eigen kracht*. Het gevaar is dat deze mening en visie doorwerkt in het beschrijven van de mening en visie van de respondenten. Tijdens de contacten met de respondenten werd daarom regelmatig de gegeven informatie samengevat om te controleren of de interpretatie

goed was. De uitwerking werd tevens ter controle voorgelegd aan de deelnemers waarna onjuistheden zijn aangepast. Op advies van de deelnemers zijn wijzigingen aangebracht, zodat de kans op foutieve informatie als gevolg van een verkeerde interpretatie van de onderzoeker is geminimaliseerd.

- Het 'vier ogen-principe' is toegepast. Het 'vier ogen-principe' betekent dat de onderzoeker bij oordelen over een te nemen besluiten een ander laat meekijken (Doorewaard et al., 2016). In huidig onderzoek heeft de onderzoeker meermaals de voortgang van het onderzoek met de heer J. Hanrath (afstudeerbegeleider) besproken. Ook medestudenten uit het leerteam van de Master Forensisch Sociaal Professional hebben een belangrijke rol gehad door mee te lezen en kritische vragen te stellen over het onderzoek. Door middel van deze contacten is door de onderzoeker tegenspraak georganiseerd waarin het eigen oordeel is gespiegeld aan dat van de ander.
- In het kader van expertadvies is er bij de start van het onderzoek contact geweest met mevrouw F. Jansen, coördinator beleidsteam SVMN en mevrouw S. de Vries, afdelingshoofd Expertisecentrum SVMN.

2.5 Validiteit

Validiteit gaat over de mate waarin de gevolgde werkwijze en de technieken van de gegevensverzameling en de gegevensanalyse men in staat stelt terechte uitspraken te doen gegeven de reikwijdte van het onderzoek. **Interne validiteit** gaat over de vraag of de resultaten, de conclusies en de aanbevelingen geldig zijn voor de situatie die daadwerkelijk onderzocht is. **Externe validiteit** gaat over de inschatting dat de resultaten van het onderzoek ook geldig zijn voor andere situaties die niet onderzocht zijn binnen huidig onderzoek maar qua situatie vergelijkbaar zijn (Doorewaard et al., 2016).

Interne validiteit

Om de interne validiteit te verhogen is in huidig onderzoek **triangulatie** van bronnen toegepast. Triangulatie van bronnen betekent dat er zo goed mogelijk informatie over het onderwerp wordt verkregen door verschillende bronnen te gebruiken (Doorewaard et al., 2016). In dit onderzoek is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van interne beleidsstukken en wetenschappelijke literatuur. Naast voorbereidende en tussentijdse gesprekken met experts zijn er interviews gehouden met elf SAVE-professionals aan de hand van topics en indicatoren vanuit het theoretisch kader. De topics en indicatoren hebben richting gegeven in het gesprek ten aanzien van het onderwerp *eigen kracht*. Omdat *eigen kracht* geen eenduidige betekenis heeft is het lastig te operationaliseren met gevolgen voor de interne validiteit van het onderzoek. Elke SAVE-professional heeft immers een eigen interpretatie van het begrip *eigen kracht* en baseert hier zijn of haar uitspraken op. Dit maakt dat er in de gesprekken gebruik is gemaakt van de 'toelichting in gedragstermen' van de SAVE-werkwijze met als doel om enige vorm van eenduidigheid te creëren wat bijdraagt aan de interne validiteit.

Er is belang gehecht aan de representativiteit van de groep respondenten wat betekent dat alle vijf de regiokantoren van SVMN bij het onderzoek betrokken zijn. De onderzoeker heeft met het doel dat respondenten rijke informatie kunnen delen aandacht besteed aan de voorwaarden binnen de gesprekken. Goed luisteren naar wat er gezegd wordt en zich onthouden van uitspraken over goed of fout zijn hierbij belangrijk geweest.

Externe validiteit

Het onderzoek heeft zich alleen gericht op SAVE van SVMN. Dit betekent dat de respondenten werken binnen het (semi)gedwongen kader. Het werken vanuit een kindbeschermingsmaatregel waarbij de Gecertificeerde Instelling (GI), zoals SAVE, aandacht moet hebben voor *eigen kracht* is iets dat landelijk gebeurt. De Jeugdwet geeft hier duidelijk richting in. Werken vanuit een niet eenduidige definitie zoals *eigen kracht* betekent dat er in het werkveld verschillend mee om wordt gegaan. Dit maakt dat huidig onderzoek voorzichtig geïnterpreteerd dient te worden.

Voor organisaties binnen de jeugdzorg in Nederland die werken met de SAVE-werkwijze en bekend zijn met de 'toelichting en gedragstermen' kan de conclusie van huidig onderzoek gebruikt worden om inzicht te verkrijgen in de toepassing van de SAVE-werkwijze ten aanzien van *eigen kracht*.

2.6 Ethiek

Bij de uitvoering van dit onderzoek is aandacht geweest voor de onderzoeksethiek. Dit gaat over het beschermen van de respondenten van het onderzoek. Deelname aan het onderzoek betekent dat de onderzoeker de respondenten goed heeft geïnformeerd over de gevolgen van hun deelname. Daarbij is het van groot belang geweest dat de respondenten toestemming gaven voor het delen van informatie. De namen van de respondenten zijn niet gebruikt in het onderzoek zodat informatie niet terug te leiden is naar een persoon.

Gesprekken met de respondenten zijn met goedkeuring van de respondenten middels een audio-opname opgenomen. De samenvatting van het transcript van het gesprek is ter goedkeuring voorgelegd aan de respondenten waarna er indien nodig aanpassingen zijn gedaan (zie betrouwbaarheid). Het beleidsteam krijgt enkel inzicht in de definitieve versie van het onderzoeksrapport waarbij de transcripten met bijbehorende samenvattingen van de gesprekken buiten beschouwing worden gelaten. De respondenten zijn hierdoor beschermd ten aanzien van persoonlijke punten zoals wellicht het onvermogen om *eigen kracht* vorm te geven wat vervolgens van invloed kan zijn van hoe de organisatie tegen het functioneren van deze respondent aankijkt.

3.Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de theoretische vraagstelling:

Wat zegt de literatuur over hoe *eigen kracht* wordt vormgegeven binnen de transitie van de Jeugdzorg in Nederland?

In dit hoofdstuk wordt, steeds met de SAVE-professional in gedachten, relevante literatuur behandeld ten aanzien van *eigen kracht*. Dit met het doel om er achter te komen wat belangrijk is om aandacht te geven als het gaat over *eigen kracht*.

Omdat *eigen kracht* niet alleen iets is van SAVE wordt gestart vanuit een breder perspectief waarin aandacht is voor historie en beleid. Het doel hiervan is om beter te begrijpen hoe *eigen kracht* onderdeel is geworden van de jeugdzorg in Nederland en dus van de werkwijze van SAVE. Internationaal gezien wordt voor het begrip *eigen kracht* het woord empowerment gebruikt wat maakt dat dit naast *eigen kracht* een belangrijk aanverwant begrip is. Vanuit beide begrippen is er aandacht voor de interpretatie van het begrip en belangrijke elementen ervan.

Drie theoretische onderbouwingen van *eigen kracht* worden beschreven en vergeleken waarbij er verder wordt gewerkt vanuit de theorie van Gilsing et al. (2017) naar advies van Bosker et al. (2018). Zij wijzen SAVE op de bruikbaarheid van de definitie en uitwerking van deze theorie. Uiteindelijk wordt toegeschreven naar de toepassing van *eigen kracht* binnen de werkwijze van SAVE waarin er aandacht is voor de SAVE-werkwijze en het familieprogramma.

3.1 Historie

Ince en Schmidt (2017) beschrijven het ontstaan van *eigen kracht* als een proces dat in 1976 begon toen men vond dat in de hulpverlening de zelfstandigheid en de eigen relaties van de cliënt zo min mogelijk mochten worden aangetast. In de periode 2000 – 2003 werd het begrip empowerment voor het eerst genoemd waarbij de kracht van jongeren en opvoeders en het belang van een sociaal netwerk centraal stonden. Het werkwoord 'Empower' kan worden gedefinieerd als: " 1) machtigen, 2) in staat stellen" (Van Dale, 2020) en blijft in het Nederlands vaak onvertaald. Afhankelijk van de context waarin empowerment wordt toegepast is de definitie verschillend.

Empowerment is als begrip nauw verwant met *eigen kracht* en is afkomstig uit het Angelsaksische werkveld (Ince & Schmidt 2017; Laffra & Nikken, 2014). Binnen het Angelsaksische werkveld staan liberale waarden zoals zelfredzaamheid, particulier initiatief en een zo klein mogelijke rol voor de overheid centraal.

In de periode 2000 – 2003 werd volgens Ince en Schmidt (2017) benoemd dat men niet moest compenseren maar activeren. De jaren erna werd de draagkracht van gezinnen als belangrijk gezien omdat een (relatief) klein probleem bij een gezin met weinig draagkracht een ontregeling zou kunnen betekenen. Er werd belang gehecht aan het feit dat de hulpverlener hulp indiceert op basis van draagkracht waarbij de jongere en ouders aan tafel zitten om mee te praten.

Hilhorst en Zonneveld (2013) schrijven over het verschijnen van de term *pedagogische civil society* wat in 2008 geïntroduceerd werd door Micha de Winter, hoogleraar verbonden aan de Universiteit Utrecht. Zij beschrijven dat het streven naar het oplossen van problemen op *eigen kracht* achter de filosofie van de pedagogische civil society zit. De Winter wijst volgens hen op het belang van het bevorderen van gemeenschappelijke activiteiten van burgers rondom het grootbrengen van kinderen. Hierbij wordt het als belangrijk gezien dat rondom het opvoeden van kinderen, meerdere volwassenen geïnteresseerd zijn in deze opvoeding en hier een rol in innemen.

Ince en Schmidt (2017) stellen dat wanneer in 2009 de Wet op de Jeugdzorg geëvalueerd wordt, geconcludeerd wordt dat er te weinig aandacht is voor krachten in een gezinssysteem. Er worden voorbeelden genoemd die niet standaard en/of te weinig worden ingezet zoals de Eigen Kracht Conferentie⁴ en de Signs of Safety-methode⁵. Via de methode Eigen Kracht Conferentie (EKC) komt de term *eigen kracht* voor het eerst in beeld.

Hilhorst en Zonneveld (2013) beschrijven dat minister Rouvoet in 2009 het concept van de *pedagogisch civil society* enthousiast omarmde en een omslag aankondigde waarbij hij niet doelde op een stelselwijziging in organisatorische en bestuurlijke zin, maar op een inhoudelijke verschuiving. Hierbij werd het benutten en versterken van *eigen kracht* van gezinnen als leidend principe gezien.

De belangrijkste doelen van deze decentralisatie van de jeugdzorg waren meer regie bij de burger, leefwereld leidend laten zijn in plaats van systeemwereld, betrokkenheid van sociaal netwerk, uitgaan wat mensen kunnen en uitgaan van wat mensen met elkaar kunnen (Lieshout, Labrujere en Stellingwerff, 2016).

Met het verschijnen van de Jeugdwet in 2015 heeft het begrip *eigen kracht* duidelijk positie gekregen. Baracs en de Jong (2016) stellen dat het begrip *eigen kracht* maar liefst twee-en-veertig keer genoemd wordt in de Memorie van Toelichting van de Jeugdwet.

Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) benoemt op haar website dat een van de uitgangspunten van de Jeugdwet is dat de jeugdzorg is overgeheveld naar de gemeenten. Die moeten zich in hun beleid richten op het versterken van het probleemoplossend vermogen van kinderen en jongeren, hun ouders en hun sociale omgeving.

Binnen de Nederlandse literatuur wordt de toegenomen aandacht aangaande *eigen kracht* toegeschreven aan de afnemende verantwoordelijkheid van de burger als gevolg van de verzorgingsstaat, de dure specialistische jeugdzorg en bezuinigingen (Denktank Transformatie Jeugdinstel, 2014; Laffra & Nikken, 2014; Brink, 2013). Dijkstra et al. (2018) stellen dat het familiegroepsplan door de belofte van het bijdragen aan veiligheid van kinderen en kostenbesparing een aantrekkelijk model is voor de politiek.

Het begrip *eigen kracht* wordt volgens Ince en Schmidt (2017) weinig gebruikt in erkende interventies⁶. In veel interventies wordt verwezen naar de aspecten die met *eigen kracht* verband houden zoals zelfregulatie, regie bij het gezin, het versterken van het sociale netwerk van gezinnen of het versterken van competenties van jeugd en/of gezin. Voorbeelden die hierbij gegeven worden zijn het door de wet voorgeschreven Familiegroepsplan (Jeugdwet) en Onafhankelijke Cliëntondersteuning (Wet Maatschappelijke Ondersteuning). Daarnaast zijn methoden die op dit moment in de praktijk worden gebruikt en waarvan enige gedocumenteerde kennis aanwezig is: Allemaal Opvoeders, Eigen Kracht Conferentie, JIM-aanpak (Jouw Ingebrachte Mentor), Mentorprojecten, Shabab van nu!, Signs of Safety, VERVE en Wraparound Care-model.

⁴ Stichting Eigen Kracht Centrale (z.d.) beschrijft dat de Eigen Kracht Conferentie (EKC) een besluitvormingsmodel is dat is ontstaan vanuit de ervaringen met Family Group Conferencing (Nieuw Zeeland) en Herstelgericht werken (Canada).

⁵ Signs of Safety (SoS) is in de jaren 90 in Australië ontwikkeld om professionals te helpen bij het aanpakken van kindermishandeling. De aanpak is gericht op veiligheid en op het benadrukken van de krachten van een gezin. Twee basisprincipes: Oprichten van een werkrelatie met de ouders in de vorm van coöperatief partnerschap en empowerment van de ouders (Reekers, Dijkstra, & Asscher, 2018).

⁶ Volgens het NJI (z.d.) bevat de databank Effectieve Jeugdinterventies 240 programma's voor hulp bij opgroeien en opvoeden. Deze interventies zijn door een onafhankelijke erkenningscommissie beoordeeld en erkend als 'goed onderbouwd' of 'effectief'.

Ince en Schmidt (2017) geven aan dat het nog te vroeg is om te kunnen concluderen of de transitie de *eigen kracht* van ouders en jeugd daadwerkelijk heeft versterkt. Er ontbreken duidelijke indicatoren. Aanwezige kennis is versnipperd en landelijk onderzoek naar *eigen kracht* is maar zeer beperkt aanwezig en kent beperkingen die gevolgen hebben voor de validiteit en de betrouwbaarheid. Dit wordt bijvoorbeeld gezien in een onderzoek van Reekers, Dijkstra, Stams, Asscher en Creemers (2018) die onderzoek deden naar de effectiviteit van Signs of Safety (SoS) binnen de preventieve jeugdbescherming. Hierbij zijn zij kritisch over de validiteit van het onderzoek. Onder meer dat er binnen de reguliere hulpverlening in Nederland steeds meer gewerkt gaat worden vanuit dezelfde uitgangspunten als die van SoS en interventies dus op elkaar lijken. Dit maakt vergelijken lastig. Ook wordt de mate van programmatrouwheid genoemd aangezien SoS geen vastomlijnde werkwijze is en daardoor op verschillende manieren wordt toegepast.

Aangezien *eigen kracht* ook geen vastomlijnde methode is en het begrip op verschillende manieren geïnterpreteerd en uitgewerkt wordt, zegt dit onderzoek iets over mogelijke gevolgen aangaande de validiteit van onderzoeken omtrent *eigen kracht*.

Samenvattend kan gesteld worden dat de introductie van het begrip eigen kracht is ontstaan vanuit twee visies; een inhoudelijk visie op effect van eigen kracht aangaande het probleemoplossend vermogen van burgers met daarin de rol van het sociale netwerk van burgers. Daarnaast is er een visie aangaande potentiële kostenbesparing die samen gaat met eigen kracht als antwoord op te hoge kosten binnen de jeugdzorg in Nederland.

Het begrip eigen kracht wordt binnen erkende interventies weinig gebruikt. De uitgangspunten van eigen kracht zijn echter wel terug te zien. Omdat steeds meer interventies ontwikkeld worden vanuit de principes van eigen kracht, heeft dit gevolgen voor de validiteit en betrouwbaarheid van onderzoeken hieromtrent. De meerwaarde van een interventie is namelijk lastig aan te tonen wanneer interventies binnen het werkveld op elkaar lijken.

Eigen kracht raakt steeds meer ingeburgerd, zo ook in de praktijk van de SAVE-professional. Maar wat betekent dit voor de SAVE-professional? Dit vraagt allereerst het vermogen om eigen kracht te kunnen duiden. In het volgende hoofdstuk staat daarom de interpretatie van eigen kracht centraal.

3.2 Het beschrijven van *eigen kracht*

Er bestaat binnen de literatuur geen eenduidige definitie van het begrip *eigen kracht*. Gilsing, Jansma en Schöne (2017) concluderen dat in veel beleidsnota's het belang van *eigen kracht* onderkend wordt, maar weinig wordt uitgewerkt. Dit terwijl *eigen kracht* als centraal uitgangspunt genomen wordt in het maken van beleid vanuit gemeenten en in het werk van professionals. Eerder lazen we dat Bosker et al. (2018) stelden dat ook binnen de SAVE-werkwijze het begrip *eigen kracht* onvoldoende uitgewerkt is.

Het begrip *eigen kracht* is volgens Gilsing et al. (2017) een 'essentially contested' begrip. Als we dit letterlijk vertalen betekent dit een 'wezenlijk betwist begrip'. Dit betekent dat het een begrip of concept is dat onvermijdelijk eindeloze discussies met zich meebrengt over het juiste gebruik en de juiste interpretatie. Dit met het gevolg dat er volgens Gilsing et al. (2017) een zekere professionele verlegenheid is met het begrip *eigen kracht*.

Van Lieshout et al. (2016) stellen dat *eigen kracht* steeds vaker wordt gebruikt als toverwoord waarbij de betekenis niet altijd duidelijk is. Sommige definities hebben zelfs andere effecten dan die worden beoogd. Zowel Post (2017) als Hilhorst en Van der Lans (2014) zeggen hier bijvoorbeeld over

dat het concept *eigen kracht* aanvankelijk betrekking had op het uitnodigen van intimi van de hulpvrager bij besluiten over de juiste vorm van hulp. Later kreeg het volgens hen de betekenis van uitnodigen van die intimi om de hulp zelf uit te voeren. Een verschuiving die volgens Post (2017) een toename van hulpeloze posen bij betrokkenen als gevolg had.

Net zoals het begrip *eigen kracht*, kent ook het eerder genoemde, aan *eigen kracht* gerelateerde begrip pedagogische civil society het kenmerk dat het geen eenduidige definitie kent. Hilhorst en Zonneveld (2013) stellen dat het begrip daardoor een brede inzet kent waarin iedereen zijn eigen accenten kan plaatsen en dat het daardoor moeilijker is om scherp te omschrijven wat het is. Daarnaast geven zij aan dat het begrip in de tijd verandert en afhankelijk van de context verschilt.

Zimmerman (1995) geeft ten aanzien van het begrip (psychologische) empowerment hetzelfde aan aangaande de invloed van tijd en context. Hij wijst op het belang van differentiëren van populaties op leeftijd, sociaal economische status en geslacht waarna de aanpak hierop wordt afgestemd. Cattaneo en Chapman (2010) stellen dat het begrip empowerment een vaag begrip is welke is gerelateerd aan andere concepten. Om het begrip beter te kunnen plaatsen ontwikkelden zij een model waarin zij de verschillende kernbegrippen die samenhangen met empowerment hebben verfijnd waarna er een samenhangend plaatje ontstond. Dit model wordt verder toegelicht in paragraaf 3.3.3.

Interpretatie op verschillende manieren

Jumelet en Wenink (2012) leggen in hun uiteenzetting van *eigen kracht* de nadruk op de kracht van de burger zelf. Het gaat volgens hen over het vermogen van individuen om het leven (of situaties) optimaal vorm te geven en problemen op te lossen of draaglijk te maken. Van Lieshout et al. (2016) stellen dat *eigen kracht* geen alternatief is voor professionele zorg, maar inhoudt dat de burger de regie houdt over zijn eigen leven en preciezer aangeeft wat van de hulpverlener wordt gevraagd. De hulpverlener draagt kennis en informatie aan. Het vraagt van professionals respect voor de regie van de burger en zijn kring. Regie behouden is volgens hen verantwoordelijkheid nemen.

Brink (2013) stelt dat *eigen kracht* nauw verwant is met de begrippen zelfregie, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. *Eigen kracht* verwijst binnen deze indeling naar het zelf kunnen en bestaat uit vijf dimensies: persoonlijke eigenschappen (ik ben), talenten en vaardigheden (ik kan), zingeving (ik wil), krachten en mogelijkheden in de omgeving (ik heb) en kennis en ervaring (ik weet). Hierbij wordt de rol van de sociale omgeving benadrukt waarin het gaat over het vermogen van mensen om zelf of samen, oplossingen te bedenken voor hun eigen problemen en deze oplossingen deels zelf uit te voeren.

In de Memorie van Toelichting van de Jeugdwet aangaande *eigen kracht* wordt gezegd dat is gebleken dat de eigenaar van het probleem, samen met eigen mensen, ook de sleutel voor de oplossing in handen heeft waarbij de kennis en bijstand van jeugdzorgprofessionals kan worden ingeroepen (Koens & Vonken, 2018).

In de buitenlandse literatuur wordt voor het begrip *eigen kracht* het woord empowerment of strength-based gebruikt. Daarbij wordt gezien dat begrippen zoals self-efficacy (zelfredzaamheid), self-determination (eigen besluitvorming) en self-concept (zelfbeeld) in samenhang met empowerment en strength based worden gebruikt (Laffra & Nikken, 2014).

Jumelet en Wenink (2012) stellen dat wanneer 'het versterken van' toegevoegd wordt aan eigen kracht, dit overeenkomt met empowerment. Cattaneo en Chapman (2010) stellen dat een succesvolle uitkomst van empowerment betekent dat een persoon een persoonlijk betekenisvolle toename van kracht heeft verkregen door eigen inspanning.

Zimmerman (1995, 2000) benoemt psychologische empowerment en refereert aan het individuele niveau dat drie componenten bevat die met elkaar verbonden zijn. De interpersoonlijke component is gerelateerd aan het gevoel van competent zijn, zelfeffectiviteit en het gevoel van controle ten aanzien van hoe iemand iets aanpakt. De interactionele component is gerelateerd aan alertheid, bereidheid en oplossingen van individuen om verandering aan te brengen in hun ongewenste situatie, controle vinden tijdens het uitvoeren en een beroep doen op hulpbronnen. De gedragsmatige component gaat over gedrag dat direct invloed heeft op het realiseren van de gewenste situatie. Hierbij wordt gedacht aan coping (hoe ga je met problemen om) en het uitoefenen van sociaal-politieke controle door deelname aan de gemeenschap en de belangenorganisaties.

Vanuit de drie componenten van Zimmerman beschrijft Damen et al. (2017) empowerment van ouders als de uitkomst van een proces waarbij ouders zijn versterkt in het opvoeden van hun kind door een toename van het gevoel van in controle zijn, hun kritisch bewustzijn ten aanzien van hoe om te gaan met ouderschapstaken (in interactie) met hun omgeving en hun gevoel van ouderlijke controle ten aanzien van hun kind.

Gilsing et al. (2017) geven de volgende betekenis van het begrip *eigen kracht* in het licht van de transformatie jeugd:

De eigen kracht van de ouder/opvoeder wordt gevormd door de competentie, sociale en motivationele vermogens die in onderling samenhang het ouders/opvoeders in staat stellen tot zelfregulering en zelfreflectie, gericht op het behalen van weloverwogen persoonlijke opvoed- en opgroeidoelen en het dragen van de primaire verantwoordelijkheid voor het veilig en gezond opvoeden en laten opgroeien van kinderen. (Gilsing e.a. 2017, p. 12).

Deze betekenis kent een theoretische onderbouwing welke in de volgende paragraaf zal worden uitgewerkt. In de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze komt *eigen kracht* ook terug. De SAVE-werkwijze geeft geen betekenis aan het begrip eigen kracht, iets wat tevens naar voren komt in het onderzoek van Bosker et al. (2018). Zij wijzen op de betekenis die Gilsing et al. (2017) geven aan *eigen kracht* dat kan helpen het begrip meer handen en voeten te geven in het dagelijks handelen.

Samengevat kan gesteld worden dat eigen kracht geen eenduidige definitie kent wat het gevolg heeft dat het verschillend geïnterpreteerd en uitgewerkt wordt. In de buitenlandse literatuur wordt het woord 'empowerment' gebruikt. De literatuur geeft aan dat het niet wenselijk is dat eigen kracht en verwante begrippen een eenduidige definitie hebben omdat het in de praktijk dusdanig contextafhankelijk is dat de uitwerking van het begrip als gevolg hiervan steeds wisselt. Het 'gevaar' van het werken vanuit geen eenduidige definitie is dat de interpretatie en uitwerking in de loop der tijd gaat vervormen en het niet meer strookt met de oorspronkelijke uitgangspunten.

De verschillende interpretaties van zowel eigen kracht als empowerment stellen de persoon, de cliënt, centraal. De wet stuurt hierin door te stellen dat de eigenaar van het probleem zelf het beste weet wat de oplossing is. Verschillende auteurs zijn het eens dat er onderscheid gemaakt moet worden tussen wat iemand kan en wil en hoe de sociale context zich hier toe verhoudt.

Gilsing et al. (2017) hebben in het licht van de transformatie jeugd een definitie van eigen kracht beschreven dat als uitgangspunt kan dienen voor het concreet maken van eigen kracht. Het gebruik maken van deze definitie is terug te vinden in het advies volgend op het onderzoek naar de SAVE-werkwijze door Bosker et al. (2018).

Het is voor de SAVE-professional van belang dat vanuit de verschillende interpretaties relevante informatie gehaald wordt. Om de interpretatie vervolgens te verbinden aan het handelen is het nodig te begrijpen wat de interpretatie betekent. In het volgende hoofdstuk wordt om die reden stilgestaan bij belangrijke elementen van eigen kracht, afkomstig uit drie theorieën.

3.3 Belangrijke elementen van *eigen kracht*

Er blijkt in de wetenschappelijke literatuur weinig informatie te zijn over hoe het proces van het komen tot *eigen kracht*/empowerment eruit ziet en wat de werkzame elementen hierin zijn (Metze, Abma en Kwekkeboom, 2013; Gilsing et al., 2017). In dit hoofdstuk worden drie theoretische onderbouwingen beschreven. Tot slot volgt een analyse van de bestudeerde theorieën.

3.3.1 Veerkracht en relationele autonomie als centrale begrippen

Metze, Abma en Kwekkeboom (2013) hebben onderzocht hoe het proces van empowerment verloopt binnen Family Group Conferencing (FGC)/Eigen Kracht Conferentie (EKC). Een belangrijk doel van de FGC/EKC is om de hoofdpersoon en diens sociale netwerk te helpen in hun empowermentproces. Er wordt geconcludeerd dat bestaande onderzoeken rondom FGC/EKC zich richten op de tevredenheid van de gebruikers en niet op de theoretische onderbouwing, wat aanknopingspunten geeft aangaande werkzame elementen.

Op grond van bestudeerde literatuur stellen zij dat individuele factoren (emotie, cognitie en gedrag) een bijdrage leveren aan het proces van empowerment. Daarnaast noemen zij een aantal auteurs die het belang van een vierde factor noemen; sociale en interpersoonlijke relaties. Vanuit deze kennis wordt gesteld dat empowerment een inherent relationeel concept is, dat wil zeggen dat empowerment van nature gaat over iets dat gebeurt tussen mensen die met elkaar in relatie staan. Empoweren kun je volgens hen niet alleen, je hebt er anderen voor nodig.

Wanneer dit specifiek wordt toegepast op FGC/EKC wordt gesteld dat *relationele empowerment* het centrale concept is. Om dit centrale concept verder uit te werken worden de concepten **veerkracht** en **relationele autonomie** op zowel individueel als relationeel niveau toegepast.

Veerkracht richt zich op de reflectie van een individu, op zijn of haar gedachten en acties, maar erkent ook de invloed van het ontvangen van sociale ondersteuning en het belang van iets terug kunnen doen. Relationele autonomie richt zich op zelfrespect, het vermogen om (gezamenlijke) beslissingen te nemen, open te staan voor hulp vanuit het sociale netwerk en (ongevraagde) hulp kunnen accepteren.

Geconcludeerd wordt dat beide processen van veerkracht en relationele autonomie terug te vinden zijn in FGC waarbij de uitkomst is dat er een toename van veerkracht en relationele autonomie is.

3.3.2 Zelfregulatie en zelfreflectie om *eigen kracht* aan te wenden

In 'Eigen kracht ontleed, een praktijkgerichte verheldering' geven Gilsing et al.(2017) aan dat het doel van hun onderzoek was om tot een voor professionals richtinggevende conceptualisering van het begrip *eigen kracht* te komen omdat er in de literatuur geen overeenstemming hierover is. Zij onderscheiden drie dimensies van *eigen kracht*:

- Competentionele dimensie: kennen en kunnen. Dit gaat over vaardigheden, talenten, kennis en ervaringen.

- Motivationale dimensie: willen en durven. Dit gaat over zelfvertrouwen, self-efficacy (geloof in eigen kunnen), locus of control (mate waarin iemand de oorzaken van wat hem of haar overkomt bij zichzelf of juist buiten zichzelf zoekt) en motivatie.
- Sociale dimensie: kracht sociaal netwerk.

Geconcludeerd wordt dat deze dimensies onderling sterk samenhangen en invloed op elkaar hebben. De motivationele dimensie kan een belemmering vormen wanneer deze onvoldoende ontwikkeld is. Vervolgens zijn de processen **zelfregulatie** en **zelfreflectie** de processen die verklaren hoe *eigen kracht* aangewend kan worden. Onder zelfregulatie wordt verstaan dat mensen hun gedrag veranderen en het aan de veranderende omstandigheden aanpast waarbij zij in staat zijn zelfstandig problemen op te lossen. Met zelfreflectie wordt de kritische reflectie op eigen wensen en verlangens bedoeld.

3.3.3 The Process of Empowerment

Cattaneo en Chapman (2010) omschrijven empowerment als een proces waarbij een persoon die geen kracht heeft, een betekenisvol doel stelt gericht op het vergroten van kracht, actie neemt richting het doel, observeert en reflecteert op de impact van de actie, gebruikmakend van zijn of haar evoluerende zelfeffectiviteit, kennis en competentie gerelateerd aan het doel. De sociale context beïnvloedt deze componenten en de samenhang.

Figuur 1 : Het proces van empowerment (Cattaneo en Chapman, 2010).

Het model kent zes componenten die hieronder worden genoemd. Als we kijken naar wat deze componenten betekenen voor het individueel begeleiden van het empowermentproces van een cliënt is de volgende uiteenzetting passend:

- Persoonlijk betekenisvolle en krachtgerichte doelen: Soort kracht waar de persoon naar zoekt, mate van betekenisvol zijn, korte- en lange termijn doelen en hun onderlinge verbinding.
- Zelfeffectiviteit: Geloof in het eigen kunnen, factoren die hier invloed op hebben, eerdere ervaringen, praktische overwegingen.
- Kennis: Wat is er nodig, welke kennis kan aangedragen worden door een professional, wat vertelt de context van de persoon over de kennis die nodig is.
- Competentie: Beschikbare en ontbrekende vaardigheden in kaart brengen en hulp daarop afstemmen.
- Actie: Mate van daadwerkelijk actie ondernemen, de context van de gemaakte keuzes

- **Impact:** Wat is de impact van gemaakte keuzes, welke factoren hebben invloed op deze impact en welke invloed heeft deze impact op de andere componenten? (Cattaneo en Chapman, 2010).

3.3.4 Analyse van de bestudeerde theorieën

In figuur 2 is te zien hoe de drie theorieën zich tot elkaar verhouden. Gilsing et al. (2017), in de tabel groen gekleurd, wordt als uitgangspunt genomen aangezien dit aansluit bij het advies van Bosker et al. (2018) aan de SAVE-werkpraktijk.

Auteurs	Metze, Abma, Kwekkeboom (2013). <i>Family Group Conferencing: A theoretical underpinning</i>	Gilsing et al. (2017). <i>Drie dimensies van eigen kracht</i>	Cattaneo & Chapman (2010). <i>The process of empowerment</i>
Belangrijke elementen	<ul style="list-style-type: none"> • Individuele factoren (emotie, cognitie, gedrag) • Sociale interpersoonlijke relaties <p>Wordt samen een inherent relationeel concept genoemd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Competentionele dimensie: kennen en kunnen • Motivationale dimensie: willen en durven • Sociale dimensie: kracht sociaal netwerk 	<ul style="list-style-type: none"> • Persoonlijk betekenisvolle en krachtgerichte doelen • Zelfeffectiviteit • Kennis • Competentie • Actie • Impact
Processen	Veerkracht & relationele autonomie nemen toe door empowermentproces.	Zelfregulatie & zelfreflectie als processen om eigen kracht aan te wenden.	Zelfeffectiviteit, kennis en competentie, gerelateerd aan het doel, vormen het startpunt. Persoonlijk betekenisvolle en krachtgerichte doelen, actie en impact vormen de uitkomst. Dit werkt op elkaar in.
Rol sociale context	Centrale concept is relationele empowerment . Empowerment gaat van nature over iets dat tussen mensen gebeurt.	Benoemd als de sociale dimensie welke samen hangt met andere dimensies en hierop inwerkt.	Niet benoemd als component maar als sociale context die de componenten en de samenhang beïnvloedt.

Figuur 2: De bestudeerde theorieën met in het groen de theorie van Gilsing et al. (2017) welke als basis dient voor de SAVE-werkpraktijk.

De auteurs hanteren verschillende begrippen. De begrippen lijken op elkaar waarbij de auteurs verschillende accenten leggen. De invloed van de sociale omgeving wordt door alle auteurs genoemd. Metze et al. (2013) splitsen kenmerken van het individu en de interpersoonlijke relaties

van elkaar en richten zich op de wisselwerking tussen mensen. Het accent wordt hier sterk op de sociale omgeving gelegd en hoe iemand zich hierin verhoudt tot de ander.

De theorie van Cattaneo en Chapman (2010) is terug te zien in de theorie van Gilsing et al. (2017). Cattaneo en Chapman (2010) benoemen zes componenten welke zij opsplitsen. De eerste drie componenten gaan over eigenschappen van een persoon en deze zijn terug te vinden in de competentionele dimensie van Gilsing et al. (2017). Het daadwerkelijk overgaan tot het maken van doelen, het ondernemen van actie en de impact hiervan ervaren is terug te vinden in de motivationele dimensie van Gilsing et al. (2017).

Cattaneo en Chapman (2010) leggen accent op de wisselwerking tussen eigenschappen van een persoon en de uitkomst hiervan ten aanzien van het proces van empowerment. Gilsing et al. (2017) leggen een soortgelijk accent en benoemen dit als de processen zelfregulatie en zelfreflectie. Dit zien zij als belangrijke processen om *eigen kracht* aan te wenden. Een belangrijk verschil tussen Gilsing et al. (2017) en Cattaneo en Chapman (2010) is dat het woordje 'zelf' in zelfregulatie en zelfreflectie duidelijk lijkt te maken dat dit een verantwoordelijkheid is van de persoon zelf. Cattaneo en Chapman (2010) lijken dit breder te zien door de sociale context hier ook een rol in te geven.

3.3.5 Leren uit de praktijk

Belangrijke elementen van *eigen kracht* worden ook zichtbaar vanuit het leren van de praktijk. Vanuit deze ervaringen wordt naast de positieve ervaringen ook aandacht gevestigd op de kwetsbaarheid van *eigen kracht*. Deze kwetsbaarheid richt zich op het individu en op het systeem, de mensen die het individu om zich heen heeft staan.

Eigen kracht als kracht

De literatuurstudie van Laffra en Nikken (2014) stelt dat in de buitenlandse literatuur aangaande preventieve interventies een aantal mogelijk werkzame ingrediënten genoemd worden betreft het empoweren van jongeren: dat jongeren zelf mogen meebeslissen binnen de hulpverlening en belangrijke keuzes in hun leven. Aangaande het preventief empoweren van ouders blijken groepstraining en het gebruik maken van lotgenotencontact effectieve onderdelen te zijn.

Van Yperen (2016) stelt dat de versterking van *eigen kracht* een paradox (schijntegenstelling) inhoudt. Hiermee doelt hij op het feit dat jeugdigen en ouders soms hulp nodig hebben van een professional maar dat zij tegelijkertijd kunnen leren de problemen zelf op te lossen zonder deze hulp. *Eigen kracht* betekent volgens hem niet dat de jeugdigen en opvoeders aan hun lot moeten worden overgelaten maar dat het aan de professional is om positieve factoren te zien die beschermend kunnen werken bij problemen en risicofactoren. Dit vraagt volgens Van Yperen voldoende handelingsrepertoire bij hulpverleners die weten hoe zij problemen aan moeten pakken en de versterking van de kracht van jeugdigen en sociale netwerken vorm moeten geven.

Eigen kracht als kwetsbaarheid

Ince & Schmidt (2017) omschrijven beperkingen aangaande het benutten van *eigen kracht*. Voorbeelden die hierbij gegeven worden zijn kinderen die opgroeien bij verslaafde ouders, ouders uitgeput zijn en/of het niet meer zien zitten of over een zeer beperkt netwerk beschikken.

Baracs en De Jong (2016) wijzen in hun onderzoek vanuit de Kinderombudsman op de grenzen van het aanspreken op *eigen kracht* en omschrijven dit als:

De Kinderombudsman is echter bezorgd dat bij kwetsbare kinderen en jongeren en gezinnen onterecht of te lang wordt gestuurd op eigen kracht, terwijl zwaardere (*sic*) middelen

geboden zijn. Denk aan problematiek als verslaving, psychiatrie of een verstandelijke beperking bij ouders of kinderen. De Kinderombudsman krijgt met enige regelmaat signalen over licht verstandelijk beperkte (LVB) jongeren van wie simpelweg teveel gevraagd wordt vanuit het streven naar eigen kracht. Of van kinderen die in een onveilige situatie zitten voor wie de hulp aan ouders te lang vrijblijvend bleef onder het mom van eigen kracht (Baracs en De Jong, 2016, p. 23).

De Kinderombudsman stelt, mede op basis van rapporten van de inspecties van Samenwerkend Toezicht Jeugd (STJ), dat de zelfredzaamheid of *eigen kracht* van gezinnen systematisch wordt overschat. Hierbij zou er geen rekening gehouden worden de draagkracht van gezinnen op langere termijn. Als voorbeeld wordt gegeven dat kwetsbare gezinnen na een periode van intensieve zorg en ondersteuning vaak weer terugvallen en de veiligheidsrisico's voor kinderen blijven bestaan. In hun onderzoek wordt ook duidelijk dat jongeren en ouders aangeven dat zij het begrip *eigen kracht* niet goed kunnen plaatsen maar wel belang hechten aan de principes van *eigen kracht*. Daarbij geven zij echter ook aan dat zij beperkte mogelijkheden hebben om hun *eigen kracht* en netwerk aan te spreken en dat ze daarom juist hulp zoeken. Teveel nadruk op *eigen kracht* voelt voor de ouders als onprettig en wordt opgevat als een bezuinigingsmaatregel.

De Winter (2011) omschrijft dat de opvoeding in Nederland steeds meer een individuele onderneming als gevolg van individualisering binnen de maatschappij. Deze individualisering betekent dat men meer vrijheid ervaart en denkt het succes van de opvoeding in eigen hand te hebben. Gezinnen worden kleiner, moeders werken buitenshuis en mensen gaan vaker op grotere geografische afstand van hun familie wonen. De mate van succes van een kind zou daarbij teveel bij ouders worden gelegd met allerlei onzekerheden van die ouders tot gevolg. De Winter stelt dat hoe hoger de onderlinge betrokkenheid en steun binnen een buurtgemeenschap is, de kans op kindermishandeling kleiner wordt.

Dat om hulp vragen vanuit het uitgangspunt van ouders niet altijd vanzelfsprekend is wordt omschreven door Kesselring, De Winter, Horjus en Van der Schoot (2012). In hun onderzoek onderzochten zij in hoeverre ouders daadwerkelijk geloven in de meerwaarde van het betrekken van mensen uit hun netwerk aangaande de opvoeding van hun kinderen. De conclusie is dat ouders de opvoeding het liefst zelf vormgeven en bemoeienis vanuit de omgeving beperkt toelaten. Het blijkt voor ouders makkelijker te zijn om praktische hulp te accepteren en dit als ingang te gebruiken om desgewenst over de opvoeding te praten en ervaringen uit te wisselen. Om dit fenomeen beter te begrijpen dient er vervolgonderzoek te komen om op deze manier onderlinge (ouder)contacten te stimuleren en te faciliteren.

Van Dam (2018) omschrijft dat er vanuit de methode Jouw Ingebrachte Mentor (JIM) soms spanningen in het netwerk veroorzaakt worden met relationele conflicten als gevolg. Hierbij stelt hij de vraag hoe er gebruik gemaakt dient te worden van een spontaan ontstane relatie tussen een jongere en zijn natuurlijke mentor in de jeugdhulp zonder deze relatie te beschadigen door het te cultiveren.

Samengevat kan op grond van de drie bestudeerde theorieën gesteld worden dat eigen kracht iets vraagt van wat een persoon kan en wil, waarbij hij of zij mensen in zijn of haar omgeving heeft die daarbij kunnen ondersteunen. In de drie theorieën wordt de invloed van de sociale omgeving genoemd maar worden er verschillende accenten gelegd ten aanzien van het proces van eigen kracht / empowerment:

- *Metze et al. (2013): accent op de sociale omgeving en hoe iemand zich hierin verhoudt tot de ander.*
- *Gilsing et al. (2017): accent op het woord 'zelf' wat wijst op de eigen verantwoordelijkheid voor regulatie van en reflectie op het eigen gedrag.*
- *Cattaneo en Chapman (2010): accent op wisselwerking tussen eigenschappen van een persoon en de uitkomst hiervan ten aanzien van empowerment.*

Voor de SAVE-professional is de uitwerking van Gilsing et al. (2017) van belang gezien dit in lijn is het met advies van Bosker et al. (2018) aan SVMN. Gilsing et al. (2017) spreken van drie dimensies: de competentionele dimensie, de motivationele dimensie en de sociale dimensie. De motivationele dimensie vormt een belemmering wanneer deze onvoldoende ontwikkeld is.

Praktijkgericht onderzoek leert ons ook wat belangrijke elementen zijn. Er kan vanuit de buitenlandse literatuur gezegd worden dat het werkt als jongeren zelf meebeslissen binnen de hulpverlening en belangrijke keuzes in hun leven. Aangaande het preventief empoweren van ouders blijkt groepstraining en het gebruik maken van lotgenoten effectieve onderdelen te zijn.

Eigen kracht kent ook kwetsbaarheden. Zo kan de problematiek van ouders te zwaar zijn waardoor het vermogen van ouders om eigen kracht aan te wenden wordt overschat waardoor op langere termijn veiligheidsrisico's blijven bestaan. Daarnaast blijkt het voor ouders niet vanzelfsprekend om hulp te vragen aan naasten aangaande opvoedingsproblemen. Het betrekken van netwerk rondom eigen kracht kan een krachtig middel zijn maar kan ook voor relationele spanningen leiden binnen een netwerk.

Hoe eigen kracht onderdeel is van het methodisch handelen van de SAVE-professional staat centraal in het volgende hoofdstuk. De SAVE-werkwijze en het familiegroepsplan worden, als instrumenten ontwikkeld vanuit de inhoudelijke visie van eigen kracht, uiteengezet.

3.4 Eigen kracht als onderdeel van de SAVE-werkpraktijk

3.4.1 SAVE-werkwijze: toewerken naar een SAVE-plan

In de SAVE-werkwijze (Van Montfoort, 2015) is te lezen dat de werkwijze een doorontwikkeling is van de werkwijze Verve (Veiligheid En Regie Voor Elk) van de jeugdbescherming in Overijssel (Van Montfoort & Slot, 2013). De SAVE-werkwijze is ontwikkeld in pilots in samenwerking met gemeenten ondersteund door Van Montfoort en de Eigen Kracht Centrale. Bij de inhoudelijke ontwikkeling is voortgebouwd op de Deltamethode gezinsvoogdij (Van Montfoort & Slot, 2009), de visie en de werkwijze van de Eigen Kracht Centrale (Van Page, 2013) en Oplossingsgericht werken en Signs of Safety (DeShazer & Dolan, 2009; Turnell & Edwards, 1999).

De oorspronkelijke SAVE-werkwijze (Van Montfoort, 2015) beschrijft **vijf uitgangspunten** waarbij *eigen kracht* samen met regie in het eerste uitgangspunt wordt genoemd:

1. **Eigen kracht en regie:** Burgers hebben regie over hun eigen leven en over de opvoed- en opgroeisituatie van jeugdigen.
2. Veiligheid en bescherming van burgers, en in het bijzonder jeugdigen, is een publieke verantwoordelijkheid. **Veiligheid en ontwikkeling** zijn daarbij de **primaire doelen**.
3. Jeugdbescherming is **gebiedsgericht** en aanvullend op de gewone zorg in de lokale teams
4. Jeugdbescherming, inclusief de bestrijding van huiselijk geweld, werkt integraal (**een melding volstaat**).
5. Jeugdbescherming werkt als een **lerende praktijk**.

De uitgangspunten zijn in beeld gebracht aan de hand van onderstaand figuur:

Figuur 3: SAVE-werkwijze (Van Montfoort, 2015)

De bovenste twee uitgangspunten van het figuur geven richting aan wat wordt nagestreefd, beschermd en geborgd. De drie onderste aan hoe dit wordt georganiseerd.

Volgens de visie van de SAVE-werkwijze (Van Montfoort, 2015) gaat de overheid niet over het leven van de mensen zelf en niet over een 'goede' opgroeisituatie en opvoedsituatie. De rol van de overheid is daarbij de wet handhaven, burgers beschermen tegen geweld en het bepalen van de ondergrens (goed genoeg/niet goed genoeg) van wat acceptabel is in de opvoed- en opgroeisituaties. Burgers hebben regie over hun eigen leven en moeten in de gelegenheid worden gesteld om oplossingen te bedenken die voldoen aan de voorwaarden gesteld door de bevoegde instanties.

Het SAVE-plan

Onderdeel van de SAVE-werkwijze is het maken van een SAVE-plan dat bestaat uit vier vensters. Op de website www.werksamenaanveiligheid.nl⁷ is te lezen dat het plan directbetrokkenen, netwerk en professionals helpt om binnen de door de SAVE-professional vastgestelde termijn een 'goed genoeg' situatie te realiseren. In het plan zijn de voorwaarden omgezet in doelen en is er concreet beschreven wie wat doet (afspraken); daarbij zijn de door de SAVE-professional gegeven adviezen eventueel benut. Bij overeenstemming van het plan kan worden overgegaan tot de start van de uitvoering.

Figuur 4: De vier vensters van het SAVE-plan, afkomstig van de website www.werksamenaanveiligheid.nl.

Onderzoek van Bosker et al. (2018) geeft aan dat het verhelderen en expliciteren van het begrip *eigen kracht* een belangrijk onderdeel is in de SAVE-werkwijze. Zij stellen dat gezinnen meer dan ooit zelf de ruimte krijgen om met oplossingen te komen en wordt het netwerk van een gezin daar actief bij betrokken. Uit het onderzoek blijkt dat *eigen kracht* in de praktijk veel wordt gebruikt, maar vaak nog weinig concreet is. Zij adviseren zoals eerder beschreven de definitie en de uitwerking van Gilsing et al. (2017).

3.4.2 Doorontwikkeling van de SAVE-werkwijze (2019)

In 2019 is de website Werk Samen aan Veiligheid⁸ verschenen waarin kennis ten aanzien van de SAVE-werkwijze is gebundeld. De website is eigendom van het samenwerkingsverband 'Werk Samen aan Veiligheid' en dit samenwerkingsverband bestaat uit Samen Veilig Midden-Nederland, Regiecentrum Bescherming en Veiligheid, Jeugdbescherming Brabant, Jeugdbescherming Overijssel, Jeugdbescherming Gelderland, William Schrikker Stichting Jeugdbescherming & Jeugdreclassering.

Op de website is te lezen dat het doel van het samenwerkingsverband is de landelijke en regionale positionering van het methodisch concept van SAVE te versterken. Ook is het doel om het methode-integer werken, de (door) ontwikkeling van het methodisch deel van de werkwijze SAVE in de reflectieve praktijk gezamenlijk te borgen. Daarnaast willen de organisaties elkaar inspireren en versterken bij implementatie, scholing, transfer, sturing, evaluatie en onderzoek. De website beoogt de SAVE-professional te helpen in het richting geven in het dagelijks handelen binnen het primaire proces.

^{7,8} Voor deze website is het nodig om in te loggen. Dit maakt het mogelijk niet toegankelijk voor de lezer

De eerder genoemde vijf uitgangspunten van de SAVE-werkwijze (Van Montfoort, 2015) zijn voor de website onderverdeeld in tien pijlers. Elke pijler geeft een 'toelichting in gedragstermen' om te verhelderen wat er met de pijler wordt bedoeld. Daarbij wordt opgemerkt dat er geen sprake is van een compleet stappenplan:

1. Mijn primaire doelen zijn: veiligheid, ontwikkeling, voorkoming van recidive en schoolverzuim.
2. **Ik geloof in de 'eigen kracht' van directbetrokkenen en versterk die.**
3. Ik respecteer en versterk de regie van directbetrokkenen over hun eigen leven
4. Ik stimuleer directbetrokkenen om hun **netwerk** te benutten.
5. Ik beoordeel zorgvuldig en in samenspraak; ik ben me bewust van valkuilen en neem kernbeslissingen nooit alleen.
6. Ik beoordeel gedrag in zijn (systemische) context.
7. Ik heb hart voor mijn cliënten; ik zet mij in om met de directbetrokkenen tot een constructieve werkrelatie te komen.
8. Ik reflecteer op mijn praktijk.
9. Ik werk constructief samen met lokale teams en andere partners die een cruciale rol hebben in het bevorderen van veiligheid, ontwikkeling en desistance.
10. Ik bevorder samenhang in de hulp.

De tweede pijler gaat over geloven in *eigen kracht* van directbetrokkenen en deze versterken en kent de volgende toelichting ten aanzien van gedrag van de professional:

- Ik ga er vanuit dat directbetrokkenen altijd *eigen kracht* hebben; die bestaat uit kunnen, durven en willen en uit kracht van hun netwerk.
- Ik help hen om die kracht te benutten en vergroten en daarbij angst, twijfel en weerstand te overwinnen.
- Ik realiseer me hoe moeilijk veranderen kan zijn en dat dit met vallen en opstaan gaat; ik waardeer elke stap in de goede richting.
- Ik buig het gesprek om van de ongewenste naar de gewenste toekomst.
- Ik draag mijn kennis over de problematiek over als het directbetrokkenen daaraan ontbreekt.
- Ik bied hoop en vertrouwen en gebruik activerende oplossingsgerichte en motiverende gesprekstechnieken.

In de pijler wordt duidelijk dat het advies van Bosker et al. (2018) wordt opgevolgd aangezien de definitie van Gilsing et al. (2017) gebruikt wordt. In de beschrijving is te lezen dat de professional er vanuit gaat dat directbetrokkenen altijd *eigen kracht* hebben; die bestaat uit wat ze **kunnen** (competitionele dimensie), **durven en willen** (motivationale dimensie) en uit de **kracht van hun netwerk** (sociale dimensie). Het woord 'kennend' die bij Gilsing et al. (2017) onder de competitionele dimensie valt, is hier opvallend genoeg niet in terug te zien.

De website biedt verschillende tools om *eigen kracht* te benutten: Het familiegroepsplan, Getrapte instemming, Netwerk benutten en drempels wegnemen, Oplossingsgerichte gesprekstechnieken en Progressiegerichte (oplossingsgerichte) technieken.

Opvallend is ook dat het benutten van het netwerk onder een andere pijler valt: Ik stimuleer directbetrokkenen om hun **netwerk** te benutten. Deze pijler kent de volgende toelichting ten aanzien van het gedrag van de professional:

- Positieve sociale steun is een cruciale voorwaarde voor stabiele verbetering; daarom breng ik met directbetrokkenen hun netwerk in kaart.

- Ik stimuleer hen om de mensen die het belangrijk vinden dat het goed gaat met de jeugdige en het gezin te betrekken bij de planvorming; pas daarna komt de vraag of zij ook actief willen worden in de uitvoering.
- Als het netwerk een ‘negatieve invloed’ heeft, werk ik met directbetrokkenen samen om het netwerk een constructievere rol te laten spelen of om de negatieve invloed zoveel mogelijk in te perken. Ik stimuleer hen om, ter compensatie, aanvulling te zoeken in de bredere kring van burens, trainers, leerkrachten, vrijwilligers etc.
- Ik heb oog voor wat het netwerk nodig heeft om hun bijdrage te (blijven) leveren en borg dat daarin voorzien wordt.

In onderstaande tabel is te zien hoe deze gedragstermen zich verhouden tot de dimensies van Gilsing et al. (2017). De sociale dimensie is hier niet in meegenomen omdat de SAVE-werkwijze dit niet onder de pijler *eigen kracht* schaaft. De processen zelfregulatie en zelfreflectie worden gezien als processen die werken binnen alle dimensies.

Theorie Gilsing et al. (2017)	SAVE-werkwijze: de ‘toelichting in gedragstermen’.	Opvallendheden
Competentionele dimensie: kunnen & kennen	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ga er vanuit dat directbetrokkenen altijd <i>eigen kracht</i> hebben; die bestaat uit kunnen, durven en willen en uit kracht van hun netwerk. • Ik draag mijn kennis over de problematiek over als het directbetrokkenen daaraan ontbreekt. 	<p>De basishouding van de SAVE-professional wordt hierin benoemd, niet hoe je dit vorm kan geven in het handelen.</p> <p>Gilsing et al. (2017) benoemen dat er aandacht moet zijn voor vaardigheden en talenten (wat iemand kan) en dit is niet terug te zien in de gedragstermen.</p> <p>Er wordt door SAVE accent gelegd op het ontbreken van kennis bij de cliënt omtrent problematiek. Kennis wordt hier gekoppeld aan problematiek terwijl Gilsing et al. (2017) het over kennis in het algemeen hebben en ervaringen (wat iemand weet en kent).</p>
Motivationale dimensie: willen & durven	<ul style="list-style-type: none"> • Ik help hen om die kracht te benutten en vergroten en daarbij angst, twijfel en weerstand te overwinnen. • Ik realiseer me hoe moeilijk veranderen kan zijn en dat dit met vallen en opstaan gaat; ik waardeer elke stap in de goede richting. • Ik bied hoop en vertrouwen en gebruik activerende oplossingsgerichte en motiverende gesprekstechnieken. • Ik buig het gesprek om van de ongewenste naar de gewenste toekomst. 	<p>Er wordt door de SAVE-werkwijze sterk accent gelegd op deze dimensie. Dit is mogelijk te verklaren gezien het feit dat Gilsing et al. (2017) zelf stellen dat wanneer deze dimensie niet goed ontwikkeld is, dit belemmerend werkt.</p>

Figuur 5: Dimensies van Gilsing et al. (2017) versus de toelichting in gedragstermen van de SAVE-werkwijze.

Eigen Kracht in het gedwongen kader

De SAVE-werkwijze wordt zoals eerder beschreven uitgevoerd binnen het (semi)gedwongen kader. Veiligheid en ontwikkeling zijn de primaire doelen van de SAVE-werkwijze. Dit betekent dat het aan de SAVE-professional is om deze veiligheid en ontwikkeling goed voor ogen te houden en in te grijpen wanneer nodig. Wanneer er vanuit een vrijwillig kader wordt overgegaan op een gedwongen kader verandert de visie op *eigen kracht* volgens de werkwijze niet (Van Montfoort, 2015).

In de Basishandleiding SAVE (Van Montfoort & SVMN, 2015) is te lezen dat het aan de SAVE-professional is om de ondergrens aan te geven waarbij de woorden 'goed genoeg' en 'niet goed genoeg' gebruikt worden. Voordat de SAVE-professional overgaat tot het inschakelen van de rechter moet eerst een dringend professioneel advies worden gegeven. De zorgen moeten eerst door de professional besproken worden met ouders en de jeugdige zelf en er moet geprobeerd worden om tot oplossingen te komen. Bij dit dringende advies horen interventies zoals de norm verhelderen, ouders en jeugdige hierop aanspreken en motiveren tot verandering. Wanneer er niet voldaan wordt aan voorwaarden voor veiligheid of een 'goed genoeg' opgroei- en opvoedsituatie kan een verzoek tot een maatregel nodig zijn. In plaats van de uitgelegde norm is er nu sprake van de uitgelegde en voorgeschreven norm waarbij de SAVE-professional extra bevoegdheden heeft om dit voorschrijven kracht bij te zetten.

De SAVE-werkwijze (Van Montfoort & SVMN, 2015) zegt hierover dat wanneer dit proces methodisch goed gebeurt, ouders en de jeugdige steeds de keuze hebben om samen verder te werken met de SAVE-professional.

Samenvattend kan gesteld worden dat de SAVE-werkwijze een (inhoudelijke) doorontwikkeling is waarbij onder andere de ervaring met de Eigen Kracht Centrale (EKC) en Signs of Safety (SoS) een belangrijke basis is geweest. De SAVE-werkwijze kent vijf uitgangspunten waarin eigen kracht samen met regie terug te vinden is in het eerste uitgangspunt. Onderzoek vanuit Bosker et al. (2018) stelt dat het verhelderen en expliciteren van eigen kracht een belangrijk onderdeel is van de SAVE-werkwijze; veel gebruikt maar onvoldoende uitgewerkt.

In 2019 heeft SVMN in samenwerking met andere organisaties een website gemaakt met als doel de SAVE-werkwijze door te ontwikkelen. Dit zodat de SAVE-professional de SAVE-werkwijze in termen van gedrag in het dagelijks handelen kan verenigen. Hierin is gekozen voor de betekenis die Gilsing et al. (2017) geven aan eigen kracht en worden er adviezen gegeven ten aanzien van houdingsaspecten, kennisoverdracht en reflectie.

Wanneer de 'toelichting in gedragstermen' van de SAVE-werkwijze naast de dimensies van Gilsing et al. (2017) worden gehouden wordt duidelijk dat er veel aandacht gevestigd wordt op de motivationele dimensie waarbij er bij de competentionele dimensie aandacht lijkt te missen ten aanzien van wat iemand wel kan, kent en weet. De processen zelfregulatie en zelfreflectie lijken binnen de 'toelichting in gedragstermen' niet geëxpliciteerd.

De visie van de SAVE-werkwijze ten aanzien van eigen kracht verandert niet wanneer er verschuiving plaatsvindt van het vrijwillig naar het gedwongen kader. De SAVE-werkwijze stelt dat wanneer dit methodisch goed gebeurt, cliënten steeds een keuze hebben om wel of niet samen te werken met de professional.

4.4.3 De Jeugdwet: toewerken naar een familiegroepsplan

De SAVE-professional heeft naast het SAVE-plan ook te maken met het familiegroepsplan. Van Lieshout et al. (2016) benoemen het opnemen van het familiegroepsplan in de Jeugdwet in 2015 een historische gebeurtenis: regie hoort bij mensen en regie afnemen betekent een mindere verantwoordelijkheid. Professionals die burgers aan het werk zetten motiveert niet. Het familiegroepsplan is volgens hen het antwoord op de dingen die we niet meer willen: aanbod gestuurde oplossingen, problematiseren, gefragmenteerde zorg, vergroten van afhankelijkheid en alsmaar toenemende maatschappelijke kosten en bureaucratie. Burgers denken met hun netwerk na over wat er op dat moment nodig is, vanuit verschillende invalshoeken, komen tot integrale oplossingen en nemen regie en verantwoordelijkheid. Het familiegroepsplan sluit aan bij de transformatiedoelen van de Jeugdwet: Meer eigen verantwoordelijkheid, meer benutten van *eigen kracht* en het sociale netwerk van kinderen en hun ouders en kinderen en jongeren naar vermogen mee laten doen.

Van Lieshout et al. (2016) stellen dat wanneer het lukt om het familiegroepsplan naar letter en geest van de wet een plek te geven, een belangrijk deel van de beoogde transformatie is geslaagd. Tegelijkertijd stellen zij dat de praktijk weerbarstig is waarbij het familiegroepsplan weinig ruimte krijgt en de hulpverlening het gebruik ervan ingewikkeld vindt. Ook voor de burger is het zoeken. Het netwerk wordt nu vaak betrokken als er al een plan ligt terwijl dit juist zou moeten bij de planvorming. Hiermee wordt bedoeld dat het netwerk mee moet kunnen denken aan het plan in plaats van alleen maar ingeschakeld te worden om het plan uit te voeren.

Wat is het familiegroepsplan?

De Jeugdwet omschrijft het familiegroepsplan als een hulpverleningsplan of plan van aanpak dat is opgesteld door de ouder(s), samen met bloedverwanten, aanverwanten of anderen die tot de sociale omgeving van de jeugdige behoren. Dit wettelijke recht van de cliënt geldt niet wanneer er sprake is van een reclasseringsmaatregel of wanneer er sprake is van een ontheffing of ontzetting uit het ouderlijk gezag. De Jeugdwet geeft ruimte aan de professional om af te zien van de mogelijkheid bieden aan het gezin om een familiegroepsplan te maken. Bijvoorbeeld wanneer ouders aangeven geen gebruik ervan te willen maken of als er sprake is van concrete bedreigingen in de ontwikkeling van het kind en/of de belangen van het kind worden geschaad

De familie stelt het zelf op, niet de hulpverlening. Het familiegroepsplan is leidend in de in te zetten hulpverlening. Alleen bij uitblijven van een familiegroepsplan kan na een redelijke termijn de hulpverlening overgaan tot het maken van een plan waarin de Jeugdwet voorschrijft dat dit in overleg met het gezin moet worden gedaan. Het familiegroepsplan is dan ingebed in het handelen van de professional waarin er samen met het gezin beslist wordt over passende hulp en ervaringsdeskundigheid wordt ingezet. (Factsheet Het Familiegroepsplan, 2017).

In de factsheet staat ook dat het familiegroepsplan vormvrij is, de wet schrijft niet voor hoe het eruit dient te zien. Daarnaast kan het plan veranderen en/of opnieuw betrokken worden. Het kan ook op een later moment worden ingezet. In artikel 2.1 van de Jeugdwet is te lezen dat gemeenten hun beleid inzake preventie, jeugdhulp, kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering moeten richten op het tot stand brengen en uitvoeren van familiegroepsplannen en het verlenen van hulp op basis van het familiegroepsplan. Ook gemeenten moeten volgens de factsheet het familiegroepsplan opnemen in hun beleidsplan.

Ook de kinderrechter wordt gesteld om wanneer er sprake is van een uithuisplaatsing aandacht te hebben voor de mogelijkheid voor ouders om een familiegroepsplan op te stellen (Artikel 6.1.10:2). Slechts indien ouders aan de kinderrechter te kennen hebben gegeven dat zij geen gebruik wensen

te maken van deze mogelijkheid, concrete bedreigingen in de ontwikkeling van het kind hiertoe aanleiding geven of de belangen van het kind anderszins geschaad worden, kan de kinderrechter hier vanaf zien.

Werkende principes van *eigen kracht* binnen het familiegroepsplan zijn volgens Van Lieshout et al. (2016):

- Houdt regie bij de burger, de familie, de buurt.
- Maak bij lastige kwesties de kring groter: tijd geven om kring groot te maken.
- Geef ruimte en tijd voor zelfbeschikking: externe bemoeienis die regie uit handen neemt, is contraproductief.
- Professionele waardetoevoeging: Professionals en overheid hebben een rol om (1) voorwaarden te stellen als er zorgen zijn over de veiligheid, (2) kennis te leveren over mogelijke ondersteuning, (3) vraag gestuurd aan te sluiten bij alles wat mensen zelf kunnen oplossen.
- Activeren van veerkracht in de samenleving: Hernieuwing professionele taak, is loslaten van controle en inzetten op mobiliseren en vertrouwen op het sociale kapitaal van het eigen netwerk van burgers.

Het familiegroepsplan wordt door gezinnen zelfstandig, met een onafhankelijke ondersteuner of met een betrokken professional gemaakt. Gezinnen met een problematische hulpverleningsgeschiedenis waarbij er bijvoorbeeld sprake is van wantrouwen richting de hulpverlening is een onafhankelijke ondersteuner wenselijk waarin er in het plan ruimte wordt gecreëerd voor een professional (Factheet Het Familiegroepsplan, 2017).

Onderzoek naar effectiviteit van het familiegroepsplan

Een kritische conclusie ten aanzien van het gebruik van het familiegroepsplan komt van Dijkstra et al. (2018). Zij hebben onderzoek⁹ uitgevoerd ten aanzien van korte en lange termijn (kosten) effectiviteit van het wel/niet gebruik maken van het familiegroepsplan in termen van het vergroten van de veiligheid van het kind, empowerment en sociale steun. Het was een van de eerste onderzoeken dat inzicht geeft in de (kosten)effectiviteit van het familiegroepsplan. De conclusie was dat het familiegroepsplan niet (kosten) effectief is ten aanzien van het vergroten van de veiligheid van kinderen, empowerment en sociale steun. Voor huidig onderzoek is gekeken naar het stuk omtrent empowerment. In het onderzoek werd duidelijk ten aanzien van empowerment, het gebruik van het familiegroepsplan op korte termijn (6 maanden) effectiever was dan reguliere jeugdhulp. Op lange termijn (12) maanden was dit qua empowerment niet effectiever dan reguliere jeugdhulp.

Deze conclusie wordt binnen huidig onderzoek voorzichtig geïnterpreteerd. Eerder lasen we dat Van Lieshout et al. (2016) hebben aangegeven dat de praktijk weerbarstig is waarbij het familiegroepsplan weinig ruimte krijgt en de hulpverlening het gebruik ervan ingewikkeld vindt. De vraag is dan ook of het familiegroepsplan dusdanig eenduidig wordt toegepast dat het meten van effectiviteit mogelijk is. Beperkingen zoals het niet eenduidig toepassen heeft gevolgen voor de validiteit en de betrouwbaarheid van een onderzoek.

⁹ In het onderzoek zijn 69 families binnen de Jeugdzorg onderverdeeld in een experimentele groep ($n=46$) en een controle groep ($n=23$).

Samenvattend kan gesteld dat het verschijnen van het familiegroepsplan in 2015 een historische gebeurtenis was. Het familiegroepsplan is een hulpverleningsplan of plan van aanpak dat is opgesteld door de ouder(s), samen met bloedverwanten, aanverwanten of anderen die tot de sociale omgeving van de jeugdige behoren. Het familiegroepsplan is vormvrij, kan veranderen en/of opnieuw betrokken worden.

Het opstellen van een familiegroepsplan is een recht van de burger maar kent uitzonderingen wanneer er sprake is van jeugdreclassering of voogdij. De professional kan afwijken van het familiegroepsplan wanneer de veiligheid, ontwikkeling en/of de belangen van het kind worden geschaad. Werkende principes van eigen kracht binnen het familiegroepsplan gaan over regie voor de burger, het creëren van voorwaarden door de professional, de rol van de professional en de hernieuwing van de professionele taak.

Het familiegroepsplan sluit aan bij de transformatiedoelen van de jeugdzorg waarin ook het meer benutten van eigen kracht staat. De praktijk is echter weerbarstig, het familiegroepsplan wordt zowel door de professional als de burger als ingewikkeld ervaren. Daarbij is het de uitdaging om netwerk al te betrekken bij de planvorming en niet pas bij de uitvoering van het plan. Voor de professional is van belang dat bij het ontbreken van een familiegroepsplan het hulpverleningsplan afgestemd wordt met het gezin waardoor het familiegroepsplan ingebed is in het handelen van de professional.

Een van de eerste onderzoeken naar de (kosten)effectiviteit van het familiegroepsplan geeft aan dat het familiegroepsplan niet (kosten) effectief is ten aanzien van het vergroten van de veiligheid van kinderen, empowerment en sociale steun. Ten aanzien van empowerment was het familiegroepsplan op korte termijn (6 mnd.) effectiever dan reguliere jeugdhulp. Op lange termijn (12 mnd.) was dit niet het geval. In huidig onderzoek wordt deze conclusie voorzichtig geïnterpreteerd gezien de mogelijke beperkingen ten aanzien van validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek.

3.5 Conclusie theoretisch kader

Met de werkpraktijk van de SAVE-professional in gedachten is de literatuur aangaande *eigen kracht* bestudeerd om op deze manier belangrijke elementen ten aanzien van *eigen kracht* helder te krijgen. Dit met het doel om in het empirische deel gericht in gesprek te kunnen gaan met de SAVE-professionals om op deze manier een goed beeld te krijgen van de werkpraktijk van SAVE ten aanzien van *eigen kracht*.

De transitie van de Jeugdzorg nam met het invoeren van de Jeugdwet in 2015, waarin *eigen kracht* centraal staat, duidelijk positie in: de eigenaar van het probleem heeft, samen met eigen mensen, ook de sleutel voor de oplossing in handen waarbij de kennis en bijstand van jeugdzorgprofessionals kan worden ingeroepen. Het feit dat eigenaarschap de eigen verantwoordelijkheid van de cliënt vergroot wordt in dezelfde adem genoemd.

Interpretatie

Maar wat is nu precies *eigen kracht*? Vanuit de literatuur bestaat er geen eenduidige definitie van *eigen kracht*. Er wordt zelfs gesteld dat het begrip 'essentially contested' is wat betekent dat het een begrip is dat onvermijdelijke discussies met zich meebrengt met professionele verlegenheid als gevolg. Sommige auteurs leggen de nadruk op de kracht van de burger zelf, anderen leggen het accent meer op het omliggende netwerk. Dit roept de vraag op hoe de SAVE-professionals dit begrip

interpreteren en hoe zij vanuit deze interpretatie *eigen kracht* betekenis geven ten aanzien van het dagelijks handelen.

Belangrijke elementen

Voor de SAVE-professional betekende de transitie binnen de jeugdzorg in 2015 een nieuwe werkwijze: de SAVE-werkwijze. Onderzoek naar de SAVE-werkwijze stelt dat het begrip *eigen kracht* veelvuldig gebruikt wordt binnen de SAVE-werkwijze maar onvoldoende wordt uitgewerkt. Het advies was om binnen de SAVE-werkwijze gebruik te maken van de definitie en de theoretische onderbouwing van *eigen kracht* door Gilsing et al. die drie dimensies onderscheiden ten aanzien van *eigen kracht*. De drie dimensies zijn de competentionele, de motivationele en de sociale dimensie. In huidig onderzoek is deze theoretische onderbouwing vergeleken met twee andere theoretische onderbouwingen. Gezien wordt dat deze theoretische onderbouwingen op elkaar lijken maar dat de auteurs verschillende begrippen gebruiken en verschillende accenten plaatsen.

Omdat voor de SAVE-werkwijze de dimensies van Gilsing et al. als basis dient, wordt hier verder op doorgedaan in het empirisch onderzoek. Zij stellen dat er twee processen centraal dienen te staan als het gaat om het aanwenden van *eigen kracht*. Allereerst zelfregulatie, waarmee bedoeld wordt dat mensen hun gedrag veranderen aan de veranderende omstandigheden en zelfstandig problemen oplossen. Ten tweede zelfreflectie; hiermee wordt bedoeld de kritische reflectie op eigen wensen en verlangens. Dit suggereert dat voordat de *eigen kracht* aangewend kan worden er eerst een ander proces op gang moet komen waar de SAVE-professional mogelijk een belangrijke rol in kan spelen. Dit roept de vraag op wat de SAVE-professional kan doen om dit proces bij de cliënt te stimuleren.

In de bestudeerde literatuur komen de kwetsbaarheden en de krachten van *eigen kracht* naar voren. Kwetsbaarheden die hierin naar voren worden gebracht zijn uiteenlopend; verslaving, psychiatrie, een verstandelijke beperking bij ouders of kinderen, uitgeputte ouders, ouders met een zeer beperkt netwerk, ouders die het moeilijk vinden om te vragen om hulp en spanningen binnen het netwerk. De krachten van *eigen kracht* zijn jongeren mee laten beslissen over passende hulp en lotgenotencontact voor ouders.

De kwetsbaarheden van *eigen kracht* komen sterker naar voren dan de krachten. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de *eigen kracht* mogelijk nog wel eens overschat wordt wat gevolgen heeft voor de veiligheid en de ontwikkeling van kinderen. Het is interessant om te horen hoe de SAVE-professional dit ervaart in de praktijk.

De SAVE-werkwijze in doorontwikkeling

De SAVE-werkwijze kent een inhoudelijke doorontwikkeling die in 2019 beschikbaar is gekomen voor de SAVE-professional. De oorspronkelijke vijf uitgangspunten van de SAVE-werkwijze zijn vertaald in tien pijlers. Deze pijlers zijn vervolgens uitgewerkt en deze uitwerking wordt de 'toelichting in gedragstermen' genoemd. De drie dimensies van Gilsing et al. vormen een belangrijke basis hierin. De motivationele dimensie krijgt binnen de doorontwikkeling van de SAVE-werkwijze veel aandacht. Dit is begrijpelijk gezien het feit dat Gilsing et al. aangeven dat het belemmerend werkt wanneer deze dimensie bij de cliënt onvoldoende ontwikkeld is. De competentionele dimensie kent een vrij summiere uitwerking binnen de doorontwikkeling van de SAVE-werkwijze terwijl Gilsing et al. meer ruimte bieden voor verdere uitwerking. Hoe de processen van zelfregulatie en zelfreflectie worden vertaald is binnen de SAVE-werkwijze is niet duidelijk.

De pijlers die relevant zijn in huidig onderzoek zijn:

Pijler 2: Ik geloof in de '*eigen kracht*' van directbetrokkenen en versterk die
Pijler 4: Ik stimuleer directbetrokkenen om hun netwerk te benutten.

Gilsing et al. stellen immers dat *eigen kracht* gaat over de cliënt en het netwerk. De punten die genoemd worden gaan over het gewenste gedrag van de SAVE-professional omtrent deze pijlers. Dit roept de vraag op in hoeverre deze pijlers en punten bekend zijn bij de SAVE-professional en of dit helpend is voor hen? Ook roept het de vraag in hoeverre de processen van zelfregulatie en zelfreflectie worden vertaald in het handelen van de SAVE-professional en wat daarvan geleerd kan worden.

SAVE-plan en het familiegroepsplan

Vanuit de SAVE-werkwijze werkt de SAVE-professional met het SAVE-plan, een plan dat door de SAVE-professional gemaakt wordt. De SAVE-professional heeft vanuit de Jeugdwet ook te maken met het familiegroepsplan. Het familiegroepsplan is een door de Jeugdwet voorgeschreven recht van cliënten die in aanraking komen met een gecertificeerde instelling zoals SAVE. Het omvat het recht om een eigen plan te maken als antwoord op de vastgestelde zorgen. De cliënt is niet verplicht gebruik te maken van het familiegroepsplan en ook de SAVE-professional kan er in bepaalde omstandigheden vanaf zien. In het theoretisch kader worden deze uitzonderingen genoemd. De literatuur beschrijft ten aanzien van het familiegroepsplan een zekere professionele verlegenheid aangaande de toepassing ervan. De SAVE-werkwijze en het familiegroepsplan zijn instrumenten die onder andere ontwikkeld zijn om *eigen kracht* positie te geven voor in dit geval de SAVE-professional. De vraag is dan natuurlijk of deze instrumenten in de praktijk van de SAVE-professional helpen de *eigen kracht* van de cliënt te versterken. Tevens roept dit de vraag op in hoeverre het SAVE-plan verschilt van het familiegroepsplan of dat er een zekere overlap bestaat.

De SAVE-werkwijze geeft aan dat de visie op *eigen kracht* niet verandert wanneer er van een vrijwillig naar een gedwongen kader wordt gegaan. De SAVE-professional moet een uitspraak doen over de veiligheid waarbij de ondergrens ten aanzien van veiligheid moet worden bepaald. Is de situatie in het gezin 'goed genoeg' of 'niet goed genoeg'? Benutten van *eigen kracht* vraagt dus wat van het handelingsrepertoire van de SAVE-professional waarbij we eerder lazen dat er sprake is van een handelingsverlegenheid onder professionals. Dit roept de vraag op hoe SAVE-professionals dit ervaren, herkennen zij deze handelingsverlegenheid?

In het volgende hoofdstuk wordt het empirisch onderzoek uitgewerkt.

4. Resultaten empirisch onderzoek

In dit hoofdstuk wordt middels een topic-analyse de empirische onderzoeksresultaten beschreven. In [bijlage 2](#) is het schema te zien waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe de topics met bijbehorende indicatoren zich verhouden tot de dimensies en het kernbegrip *eigen kracht*. Elf respondenten zijn geïnterviewd. De topics sluiten aan bij de empirische deelvragen:

- Hoe wordt het begrip *eigen kracht* geïnterpreteerd door de SAVE-professional?
- In hoeverre helpt het methodisch handelen om *eigen kracht* vorm te geven in de praktijk?
- Welke helpende- en belemmerende factoren worden door de SAVE-professionals ervaren ten aanzien van *eigen kracht*?

4.1 Topic: Interpretatie

Beschrijven van eigen kracht

Zeven respondenten leggen in hun beschrijving van *eigen kracht* het verband tussen het individu en het omliggende netwerk. De overige vier respondenten houden het bij de cliënt zelf.

De respondenten geven de volgende invulling ten aanzien van het individu: innerlijke levenservaring, zelfcontrole, zelf oplossen, zelf kunnen bijdragen, zelf kunnen doen, eigen keuzes maken, zelf kunnen organiseren, zelf nadenken over wat men kan doen, verhouding draagkracht versus draaglast, inzicht hebben in wat minder goed lukt, openstaan voor aanvulling vanuit een ander.

De respondenten die naast het individu het netwerk noemden, benoemden de volgende woorden: netwerk betrekken, met behulp van het netwerk, aanvulling in het netwerk zoeken van wat het individu niet kan, het samenspel tussen de persoon en de personen waar die op kan terugvallen, kracht tussen de mensen en met de mensen.

Negen respondenten verbinden de betekenis die zij geven aan *eigen kracht* aan hun rol als SAVE-professional. Dit doen zij door uit te spreken wat het van hen vraagt om de *eigen kracht* van de cliënt aan te boren. Deze rol wordt omschreven als ondersteunend in het proces van de cliënt. De manier waarop dit onder woorden gebracht wordt loopt uiteen maar de strekking is hetzelfde: Meedenken en mede vormgeven aan het plan en de route die bewandeld gaat worden; aansluiten bij de wensen en de mogelijkheden; verantwoordelijkheid en regie geven; aandacht voor de krachten in het gezin en de probleembeleving; open staan voor de eigen ideeën van het gezin en eerdere successen in kaart brengen. Zo zegt één respondent: *“Eigen kracht betekent voor mij de kunst om het probleem gezamenlijk aan te pakken” (respondent 4).*

Twee respondenten benadrukken het belang dat de cliënt moet willen samenwerken met de SAVE-professional. Eén van hen zegt hierover:

Ik heb het begrip eigen kracht de afgelopen jaren te pas en te onpas voorbij zien komen, ook als een magisch sleutelwoord. Maar de eigen kracht van de cliënt kun je niet aanzetten. Eigen kracht kun je niet door je strot duwen. Het valt of staat bij de bereidheid van de cliënt om zelf die handschoen op te pakken (Respondent 5).

Een respondent geeft in het antwoord op de vraag naar de eigen interpretatie van *eigen kracht* aan dat de SAVE-professional de taak heeft om binnen het proces kaders en grenzen te stellen.

4.2 Topic: De SAVE-werkwijze

Website Werksamenaanveiligheid.nl (Doorontwikkeling SAVE-werkwijze 2019)

Negen respondenten geven aan de website te kennen en twee respondenten geven aan dat zij er niet eerder over gehoord hebben. Dit 'kennen' gaat over weten dat de website bestaat vanuit berichten erover op intranet of het erover horen in een training. Tien respondenten geven aan geen gebruik te maken van de website. Een respondent geeft aan gebruik te maken van een aantal onderdelen van de website. Bij alle respondenten zijn de pijlers met de 'toelichting in gedragstermen' niet bekend en worden door hen dus ook niet gebruikt in de werkwijze.

Interventie tijdens het interview

De pijlers zijn middels 'scherm delen' in Microsoft Teams inzichtelijk gemaakt voor de respondent. Dit maakte dat de respondent mee kon lezen en desgewenst de tekst opnieuw kon lezen. Dit was helpend omdat voor alle respondenten deze informatie nieuw was.

Pijler: Ik geloof in 'eigen kracht' van directbetrokkenen en versterk die

- Ik ga er vanuit dat directbetrokkenen altijd *eigen kracht* hebben; die bestaat uit kunnen, durven en willen en uit kracht van hun netwerk.

Alle respondenten vinden dit een belangrijk uitgangspunt in hun handelen als SAVE-professional en stralen dit ook uit. Acht respondenten geven aan dat de uitwerking ervan afhankelijk is van hoe erop gereageerd wordt door de cliënt(en). Dit wordt in verband gebracht met het willen en kunnen van de cliënt(en). Meerdere keren werd benoemd dat je als SAVE-professional het wel graag kan willen maar dat de cliënt dit ook moet willen. Daarmee is de reactie van de cliënt(en) niet altijd in lijn met wat de SAVE-professional beoogt te bereiken. Het is duidelijk dat alle respondenten hun houding en het effect ervan op de cliënt los van elkaar zien.

Een respondent geeft aan dat wanneer cliënt(en) niets doen, dit ook een vorm van *eigen kracht* is. Niets doen is volgens deze respondent ook een keuze. Een andere respondent geeft aan dat alle cliënten gemotiveerd zijn om uit de situatie te komen maar dat dit soms tijd kost. Een respondent geeft aan dat deze houding lastig te internaliseren is vanwege het feit dat er altijd uit wordt gegaan van ontwikkelingsbedreigingen wat maakt dat het moeite kost om zich te richten op wat er goed gaat.

- Ik realiseer me hoe moeilijk veranderen kan zijn en dat dit met vallen en opstaan gaat; ik waardeer elke stap in de goede richting.

Tien respondenten geven aan dat zij dit realiseren waarbij ervaring door de jaren heen dit besef heeft doen versterken. Zo zegt een respondent hierover:

Toen ik net begon als SAVE-professional vertelde men mij dat veranderen een proces is dat tijd kost. Toen wilde ik dat er direct verandering zou optreden. Na jaren heb ik geleerd en geaccepteerd dat het tijd kost om verandering te bewerkstelligen en dat dit met vallen opstaan gaat (respondent 6).

Tijd is voor hen in dit proces van ondergeschikt belang omdat de verandering gaat over patronen die al lang bestaan en niet in korte tijd doorbroken kan worden. Als dit betekent dat er verlenging moet worden aangevraagd van bijvoorbeeld een ondertoezichtstelling, dan is dat zo. Over het algemeen

zijn de respondenten het erover eens dat fouten maken mag en erbij hoort. Dat fouten er mogen zijn doet iets met het vertrouwen van de cliënt(en) in de SAVE-professional. Een respondent zegt hierover:

Fouten maken mag. Ik heb geleerd om minder rigoureuze beslissingen te nemen omdat dit op de lange termijn meer oplost. Soms kies ik er dan bijvoorbeeld voor om de kinderen niet uit huis te plaatsen. Terwijl uithuisplaatsen op de korte termijn veiligheid biedt maar het ook veel schade toebrengt in vertrouwen etc. Ik geef ouders dan meer tijd waardoor ze wel in beweging komen en op lange termijn goede keuzes maken (respondent 6).

Vijf respondenten beschrijven een keerzijde die gaat over het verschil van beleving van het zetten van stappen in de goede richting. Wat in de ogen van ouders een stap in de goede richting kan zijn, kan onvoldoende zijn ten aanzien van de veiligheid voor de kinderen. Zo zegt een van deze respondenten:

Zo heb ik een moeder die stinkend haar best doet, maar het gaat tergend langzaam. Ik waardeer elke stap die ze zet maar als ik vanuit het perspectief van de kinderen kijk is het niet genoeg. Dit is een spanningsveld. Ga je dan afstraffen door grenzen aan te geven door bijvoorbeeld een Jeugdbeschermingstafel te organiseren, dan zaag je weer aan het zelfvertrouwen van moeder. Dat vind ik lastig (respondent 2).

Een andere respondent geeft aan dat dit moeilijk is omdat deze SAVE-professional altijd te snel wil gaan en teveel wil in korte tijd. Deze SAVE-professional is zich hier goed bewust van en heeft hier aandacht voor.

- Ik draag mijn kennis over de problematiek over als het directbetrokkenen daaraan ontbreekt.

Negen respondenten geven aan dat dit een belangrijke taak is van de SAVE-professional. De negen respondenten geven aan dat het doel van kennisoverdracht is dat het inzicht vergrotend werkt voor de cliënten wat een belangrijke basis biedt voor de samenwerking. Het spanningsveld tussen de inspanningen van de SAVE-professional en het kunnen en willen ontvangen van de cliënten wordt door zes respondenten aangegeven. Zo zegt een respondent:

Ik probeer het maar het komt niet altijd over, soms staan mensen er niet voor open, die dat niet van mij willen horen of zelfs in de ontkenning zijn. Dat kost tijd, ze zijn dan nog niet zover. Als je langer de tijd hebt, je concrete voorbeelden kan geven dan staan mensen eerder open om een gesprek te hebben over problematiek. Om als SAVE-professional dit in het eerste gesprek te doen, te starten met psycho-educatie dan kan je de plank mis slaan (respondent 1).

Woorden die door de respondenten gebruikt worden om hun manier van kennisoverdracht over de problematiek in te vullen zijn: metaforen gebruiken (externaliseren, het bij ouders weghalen), ouders verontschuldigen, inzicht vergroten, legitimeren waarom we doen wat we doen, juiste focus hebben, vereenvoudigen. Over de juiste focus hebben geeft de betreffende respondent een illustratie hiervan:

Het is de rol van de SAVE-professional om de juiste focus te hebben waar in het systeem de nadruk op moet liggen. Ik kreeg een zaak van een complexe scheiding waarin het doel was dat ouders gingen samenwerken. Vader had autisme en was als gevolg daarvan rigide als het ging om afspraken waardoor hij moeite had om samen te werken. Het probleem bleek niet de complexe scheiding maar de problematiek van vader (respondent 6).

Een respondent geeft aan dat naast het overdragen van kennis over de problematiek het ook belangrijk is kennis over te dragen over emoties. Hiermee doelt deze respondent op het normaliseren van emoties, dat die emoties er dus mogen en kunnen zijn.

Twee respondenten geven aan dat zij deze kennisoverdracht van problematiek meer een taak vinden van de betrokken hulpverlening waarbij zij zich als SAVE-professional richten op de voorwaarden en de veiligheidsissues.

- Ik help hen om die kracht te benutten en vergroten en daarbij angst, twijfel en weerstand te overwinnen.

Zeven respondenten geven aan dat zij dit een belangrijke taak vinden van de SAVE-professional. Voor hen staat de relatie en de wisselwerking hierin met de cliënt centraal. Deze SAVE-professionals geven aan hierin te investeren door te luisteren, te spiegelen, te reflecteren, betrouwbaar te zijn, te ondertitelen, open zijn over eigen denkproces. Ook wordt het spanningsveld benoemd van het willen en kunnen ontvangen van deze hulp door de cliënten.

Twee respondenten geven aan dit alleen te doen in bepaalde situaties. Een van hen koppelt het aan psychiatrische ouders en stelt dat het dan nodig is hier een rol in te spelen. De andere respondent geeft aan dit voornamelijk bij jongeren te doen omdat zij nog te vormen zijn. Ouders staan volgens deze respondent minder open voor deze hulp: *“ik weet wel wat goed is voor mijn kind” (respondent 10)*.

Twee respondenten geven aan dat zij dit niet zien als de taak van de SAVE-professional. Zij geven aan dat er dan iemand uit het (professionele) netwerk nodig is. Een van hen geeft aan dat angst, twijfel en weerstand van de cliënt maakt dat de eigen houding stelliger wordt; wijzen op het juridisch kader en wat er moet gebeuren.

- Ik buig het gesprek om van de ongewenste naar de gewenste toekomst.

Alle respondenten geven aan dat dit een belangrijk onderdeel is van hun werk als SAVE-professional. Het biedt hoop en duidelijkheid voor ouders over waar naar toe gewerkt wordt. Een respondent zegt hierover: *“Het moet duidelijk zijn wat zij moeten doen om van mij af te komen” (respondent 2)*.

Het stellen van voorwaarden en doelen worden hierbij als prettig middel ervaren omdat dit gaat over wat de SAVE-professional wil zien, het geeft opening aan ouders om verantwoordelijkheid te nemen. Het biedt tevens voor ouders duidelijkheid over wanneer de SAVE-professional de situatie goed genoeg vindt. Een respondent stelt zich hardop de vraag of de voorwaarden voldoende in de taal van de cliënt geschreven worden.

Zes respondenten ervaren een spanningsveld als het gaat om de mate waarin het de cliënt lukt om deze ombuiging te maken. Opvallend hierbij is dat door meerdere respondenten complexe scheidingen genoemd wordt vanwege de hoge mate van negativiteit van zowel de cliënten als het achterliggende netwerk dat vaak uit verschillende kampen bestaat.

- Ik bied hoop en vertrouwen en gebruik activerende oplossingsgerichte en motiverende gesprekstechnieken

Alle respondenten benoemen dit als een belangrijk onderdeel van hun werk als SAVE-professional. Volgens de respondenten ontstaat dit vanuit aangeleerde gesprekstechnieken en de persoonlijkheid en het karakter van de SAVE-professional. Vertrouwen biedt opening voor ouders om

verantwoordelijkheid te nemen. Een respondent geeft aan dat hoop wel realistisch moet zijn en dat er gewaakt moet worden voor valse hoop.

Wat door meerdere respondenten wordt aangekaart is dat werkervaring van invloed is. Zo zegt een startende SAVE-professional:

Hierin ben ik een beetje impulsief. Ik kan dan in het moment denken; 'wat ben ik aan het doen' en dan achteraf heel tevreden zijn over het resultaat en dan echt vinden dat ik het goed gedaan heb (respondent 1).

Een SAVE-professional met meer dan tien jaar werkervaring bij SAVE geeft aan: *"Aangeleerde kunstjes ben ik door de jaren heen gaan combineren met mijn persoonlijkheid en dit verloopt steeds natuurlijker" (respondent 11)*. Tegelijkertijd zegt deze respondent dat deze ervaring ook maakt dat het vertrouwen in de cliënt soms minder is: *"Dan betrap ik mezelf erop dat ik al dacht dat dit niet zou werken" (respondent 11)*.

Een respondent is van mening dat er meer aandacht mag komen binnen de SAVE-werkpraktijk voor de *eigen kracht* van de SAVE-professional. Vertrouwen kan de samenwerkingsrelatie tussen de cliënt en de professional maken of breken. De respondent zegt hierover: *"Ik zie soms met zaken die komen van andere locaties dat er een hoop stuk is gegaan in de relatie met SAVE. Dan is de vraag hoe je dit weer gelijmd krijgt" (respondent 9)*. Gesprekstechnieken zijn daarin niet het enige dat belangrijk is. Ook de persoonlijkheid van de SAVE-professional is volgens deze respondent van belang. Er zou daarom meer gekeken kunnen worden naar welke SAVE-professional past bij een bepaalde zaak.

Pijler: Ik stimuleer directbetrokkenen om hun netwerk te benutten

- Positieve sociale steun is een cruciale voorwaarde voor stabiele verbetering; daarom breng ik met directbetrokkenen hun netwerk in kaart.

Alle respondenten geven aan oog te hebben voor het netwerk. De wijze waarop dit wordt uitgevraagd loopt uiteen van uitvragen tot het netwerk visueel maken via bijvoorbeeld een bolletjesschema of een genogram. Het vraagt volgens de respondenten ook een balans zoeken tussen overnemen en overlaten. Een respondent geeft aan soms teveel zelf te willen oplossen waardoor de kans bestaat dat het netwerk er teveel buiten wordt gelaten.

Drie respondenten geven aan dat het uitvragen van het netwerk los moet worden gezien van het effect dat het teweeg kan brengen. Hierbij wordt genoemd dat cliënten zich kunnen schamen voor een situatie en er nog niet klaar voor zijn om hun netwerk erbij te betrekken. Een respondent zegt hierover:

De onderwerpen die bij SAVE aan de orde komen raakt mensen in hun grondvesten. Sommige mensen hebben nooit geleerd om uit te spreken dat het niet goed met hen gaat. Dat maakt het lastig om zich richting het netwerk kwetsbaar op te stellen (respondent 5).

Deze respondent gaf eerder aan dat kennis delen over emoties om deze reden belangrijk is.

- Ik stimuleer hen om de mensen die het belangrijk vinden dat het goed gaat met de jeugdige en het gezin te betrekken bij de planvorming; pas daarna komt de vraag of zij ook actief willen worden in de uitvoering.

Twee van de respondenten verbinden dit aan de keuze die gegeven wordt aan ouders voor het maken van een familiegroepsplan. Als het gaat om bovenstaande te verenigen met het SAVE-plan zijn alle respondenten het erover eens dat dit niet haalbaar is waarin niet voldoende tijd als probleem wordt ervaren. Overeenstemming over de voorwaarden en omgaan met schaamte vanuit de cliënt richting het netwerk kost volgens hen tijd. Overeenstemming over de voorwaarden is volgens de SAVE-professionals de basis van waaruit samengewerkt kan gaan worden. Om deze overeenstemming te krijgen moet de SAVE-professional investeren in de samenwerkingsrelatie en duidelijkheid geven over de verwachtingen. Dit kost volgens de respondenten tijd.

Het punt schaamte dat door meerdere respondenten wordt benoemd, gaat over de drempel die cliënten ervaren bij het betrekken van hun netwerk in hun situatie. Een respondent zegt hierover: *“Ik vind het een hoog doel om te verwachten dat mensen die in een parket zitten waar ze niet in willen zitten hun netwerk betrekken”* (respondent 5). Of dat als gevolg hiervan het netwerk een ander doel krijgt: *“Als een cliënt iemand uit het netwerk meeneemt, is het vanuit wantrouwen. Dan komt familie mee ter versterking. De cliënt en ik staan dan nog teveel tegenover elkaar”* (respondent 8).

- Als het netwerk een ‘negatieve invloed’ heeft, werk ik met directbetrokkenen samen om het netwerk een constructievere rol te laten spelen of om de negatieve invloed zoveel mogelijk in te perken. Ik stimuleer hen om, ter compensatie, aanvulling te zoeken in de bredere kring van burens, trainers, leerkrachten, vrijwilligers etc.

Negen respondenten geven aan dat zij in dit soort situaties in gesprek gaan met de cliënt om het inzicht van de cliënt in het negatieve netwerk te vergroten. Door de negatieve invloed te benoemen en de cliënt mee te nemen in de gedachtegang van de SAVE-professional wordt hierin als belangrijk gezien. Een van de respondenten zegt hierover:

Als er sprake is van een negatieve invloed, dan ga ik het daar eerst over hebben. Stel je voor dat er een opa en oma zijn die zich er tegenaan bemoeien en er ook van alles van vinden. Daar kun je niet omheen, het zijn belangrijke sleutelfiguren in het leven van de client. Dan kan ik wel op zoek gaan naar een aardige sportleraar... ik zie er meer heil in om de client in kwestie bewust te maken van wat er gebeurt. Als het even kan ook een beetje weerbaarder maken. Ik kan moeilijk zeggen, knip het lijntje door met die persoon. Zo werkt dat in mijn ogen niet. Bewustwording hierin is voor mij belangrijk, dat iemand inzicht heeft in het netwerk en zich niet met alle winden laat meewaaien. Zelf leert inzien wat goed en niet goed is. Een aardige buurman betrekken heeft geen zin als het probleem zich blijft voordoen. De client moet leren zich hierin te verhouden tot het netwerk, en dat vind ik een belangrijke rol van mij als SAVE-professional (respondent 5).

De negen respondenten zijn het erover eens dat je niet om het netwerk heen kan, ook als het negatief is. Eén van de respondenten zegt hierover:

Ik wil niet een negatief oordeel geven over het netwerk en daardoor ter compensatie breder gaan kijken. Ik zie dit als een negatief oordeel, alsof ze niet voldoende aangeleverd hebben. Hier zet je mensen niet mee in hun eigen kracht. In die zin moet je doen met wat er is (respondent 6).

Twee respondenten geven aan dat zij hier minder in doen. Eén van hen zet ter compensatie professionele hulp in die aan de slag gaat met de negativiteit in het netwerk. De ander geeft aan de neiging te hebben dingen zelf op te lossen en het in die zin over te nemen van het werk. Een kritisch punt op zichzelf is dat de sociale invloed groter is dan de invloed van de SAVE-professional en om die reden meer aandacht verdient.

Door meerdere respondenten wordt complexe scheiding als ingewikkelde problematiek ervaren als het gaat om het benutten van netwerk. Door de scheiding is er vaak sprake van een gespleten netwerk waarbij wat positief voor de ene ouder is, negatief werkt voor de ander en andersom. Ook kan als gevolg hiervan er een visieverschil ontstaat tussen de SAVE-professional en de cliënt over wat positief is en wat negatief is.

- Ik heb oog voor wat het netwerk nodig heeft om hun bijdrage te (blijven) leveren en borg dat daarin voorzien wordt.

Alle respondenten geven aan oog te hebben voor het netwerk waarbij er verschil is te zien in wat voor de SAVE-professional het netwerk inhoudt. Een aantal hebben het over informeel netwerk (familie, vrienden, burens) en een aantal benoemen betrokken professionals met wie contact wordt onderhouden. Er is verschil te zien in hoe intensief dit contact is. Als het netwerk een grote rol speelt heeft dit over het algemeen gevolgen voor deze intensiteit. Een aantal respondenten geven aan dat zij goed bereikbaar zijn voor het netwerk en initiatief voor contact bij het netwerk laten. Werkdruk wordt door een aantal respondenten als belemmerende factor genoemd in het contact met het netwerk.

Vier respondenten geven aan een verschil te ervaren tussen betrokkenheid in het vrijwillig kader en in het gedwongen kader. Binnen een OTS is er intensiever contact met het netwerk en binnen het vrijwillig kader wordt deze rol toebedeeld aan het Wijkteam.

4.3 Topic: Belangrijke elementen

Individuele kenmerken (helpend en belemmerend)

Tien respondenten richten zich in hun antwoord op kenmerken van de cliënt. Een respondent richt zich op de SAVE-professional en doelt daarmee op het vermogen van de SAVE-professional om aan te sluiten bij de cliënt. Respect uitstralen voor de cliënt staat hierin centraal.

De respondenten die zich richten op de cliënt benoemen de volgende kenmerken: openheid, positiviteit, zelfinzicht, reflecterend vermogen, kwetsbaar durven zijn, sociale relaties kunnen onderhouden, zich kunnen verplaatsen in de ander, flexibel zijn en nieuwe dingen durven proberen als belangrijke kenmerken.

Meerdere respondenten benoemen het belang om overeenstemming te hebben met de cliënt over hetgeen er aan de hand is en het doel dat voor ogen gehouden wordt. Dit vormt een belangrijke basis. Twee respondenten benoemen de invloed van intelligentie waarbij de één dit van grote invloed vindt en de ander de invloed beperkt vindt.

Een psychiatrische stoornis wordt door meerdere respondenten als belemmerend ervaren wanneer dit invloed heeft op het vermogen om te reflecteren en kwetsbaar te zijn. Ook onverwerkte trauma's worden hierbij door een aantal respondenten genoemd.

Wat ook belemmerend werkt volgens de respondenten is een negatief beeld over jeugdzorg of hulpverlening in het algemeen, geen overeenstemming over zorgen, niet tot samenwerking komen, cliënten die zich vastbijten in klachtenprocedures, het ontbreken van inzicht, cliënten die de schuld

buiten zichzelf leggen, zich niet kunnen verplaatsen in de ander, schaamteculturen waarin geslotenheid heerst, niet kunnen omgaan met stress, star zijn, cliënten die zich isoleren van de buitenwereld, armoede, weerstand.

Kenmerken van het sociaal netwerk (helpend en belemmerend)

Helpend is volgens de respondenten dat het vanuit de cliënt belangrijk is dat die in staat is zelf het netwerk te informeren. Helpend vanuit het netwerk is dat het netwerk zich durft uit te spreken zonder te oordelen, betrokkenheid toont en zorgzaam is, aanspreekbaar is, realistisch is over hetgeen zij kunnen betekenen én weten wat gezond is en wat niet.

Wat belemmerend werkt ten aanzien van het netwerk is dat het netwerk doorslaat in bemoeizucht waarin ongevraagd advies gegeven wordt en het netwerk te betrokken raakt. Dit werkt volgens een aantal respondenten niet versterkend voor de *eigen kracht* van de cliënt.

Wat verder ten aanzien van het netwerk genoemd wordt is onenigheid in het netwerk, familievetes die oplaaien, letterlijk te ver op afstand zijn, geheimen binnen het netwerk en een netwerk dat teleurgesteld is geraakt door de cliënt. Een voorbeeld dat door één van de respondenten werd gegeven ten aanzien van geheimen binnen het netwerk is:

In een Marokkaans gezin was oma actief betrokken in het hulpverleningsplan. Ouders wilden echter niet dat oma op de hoogte zou worden gebracht van het feit dat de kinderen uit huis geplaatst waren, dit was binnen hun cultuur een schande (respondent 6).

4.4 Topic: SAVE-plan & familiegroepsplan

Middel om tot eigen kracht te komen en onderling verschil

Alle respondenten geven aan het familiegroepsplan te kennen, acht van hen bieden het actief aan bij de start van het contact met SAVE. De respondenten zien in de praktijk nauwelijks familiegroepsplannen. Een belangrijke mogelijke oorzaak die hierbij genoemd wordt is de weerstand bij de cliënt die er vaak heerst bij de start van SAVE. Meerdere respondenten benoemen dat de *eigen kracht* van de cliënt moet worden aangesproken wat vraagt om verbinding tussen de cliënt en de professional. Hierop wordt dan ook geïnvesteerd waarbij het familiegroepsplan meer naar de achtergrond verdwijnt.

Als er wel een familiegroepsplan is, is dat vaak gebaseerd op een gedeelte van de problemen of raakt het onvoldoende de kern. De respondenten geven aan dat zij dan alsnog teveel moeten bijsturen wat het mogelijk weer teveel weghaalt bij de cliënt wat niet versterkend werkt voor de eigen kracht.

De respondenten geven aan dat het SAVE-plan ruimte geeft om de visie van de cliënt hierin mee te nemen en zij zetten zich dan ook in om dit optimaal vorm te geven. De respondenten zijn echter van mening dat de houding van de SAVE-professional en de gebruikte gesprekstechnieken van grotere invloed zijn op de *eigen kracht* van de cliënt dan een SAVE-plan of een familiegroepsplan. Het gevaar van het SAVE-plan is dat het teveel een invuloefening wordt.

Een respondent stelt dat het SAVE-plan gaat over wat er moet gebeuren en het familiegroepsplan gaat over hoe de cliënt dit wil gaan doen. Er is in dit geval geen sprake van òf het SAVE-plan òf het familiegroepsplan, maar een opeenvolging ervan. Een aantal respondenten geven aan dat als er een idee of plan komt vanuit de cliënt dit toegevoegd wordt aan het SAVE-plan.

De respondenten zijn het erover eens dat het SAVE-plan teveel uit de koker van de SAVE-professional komt omdat de mening en visie van de SAVE-professional er duidelijk in naar voren komt. Dit heeft volgens hen gevolgen voor de mate waarin de cliënt zich verantwoordelijk voelt voor het plan. Uiteindelijk heeft dit volgens hen geen positief effect op de *eigen kracht* van de cliënt.

Betekenis eigen kracht veranderd?

De respondenten zijn gevraagd om nog eens stil te staan bij de betekenis die zij geven aan eigen kracht. Het gesprek dat volgde ging met name over een stuk bewustwording. Punten die hierin naar voren kwamen waren: voldoende oog hebben voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie, het echt samen doen, meer aandacht voor het familiegroepsplan, meer stilstaan bij schaamte, meer aandacht voor het netwerk, actiever worden als het wat minder gemakkelijk gaat, meer aandacht voor het effect van de *eigen kracht* van de professional en hoe afhankelijk de uitkomst is van de context als het gaat om het versterken van *eigen kracht*.

5. Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal antwoord gegeven op de hoofdvraag:

Hoe geven SAVE-professionals het begrip *eigen kracht* in de praktijk vorm vanuit hun eigen interpretatie en in hun methodisch handelen?

Vervolgens volgt een kritische reflectie op huidig onderzoek en zullen er aanbevelingen gegeven worden aan de organisatie en ten aanzien van vervolgonderzoek.

5.1 Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in hoe SAVE-professionals invulling geven aan het begrip *eigen kracht*. De betrokken SAVE-professionals zijn allen bekend met het begrip *eigen kracht* en zijn in staat hier woorden aan te geven. Geen van de respondenten kent de ‘toelichting in gedragstermen’ die in 2019 is geïntroduceerd binnen de SAVE-werkwijze. Er wordt hier door hen dan ook geen gebruik van gemaakt in de praktijk.

Het merendeel richt zich bij het beschrijven van *eigen kracht* tot het individu en diens netwerk, enkelen houden het bij de cliënt zelf. Hierin is analogie te zien in wat er in het theoretisch kader is beschreven. Slechts één auteur houdt het bij het individu waarbij de overige auteurs zowel het individu als het netwerk benoemen. Opvallend is dat de invulling van het woord ‘netwerk’ uiteenloopt. Waar de één zich alleen richt op de familie ziet de ander dit breder door ook burens, vrienden en kennissen te betrekken. Enkelen richten zich alleen tot het professioneel netwerk. Ook hierin is, net als bij *eigen kracht*, geen eenduidigheid over de interpretatie van het begrip.

Wat echter over de hele lijn duidelijk naar voren komt, is dat *eigen kracht* voor de SAVE-professionals een relationeel concept lijkt te zijn. Wanneer we terugblikken op het theoretisch kader van dit onderzoek komt dit sterk naar voren in de theoretische onderbouwing die gegeven wordt omtrent Family Group Conferencing / Eigen Kracht Conferentie. Hierin wordt gesteld dat empowerment van nature gaat over iets dat tussen mensen gebeurt die met elkaar in relatie staan. Empoweren kun je niet alleen, je hebt er anderen voor nodig. Dat de praktijkervaring van SAVE deze onderbouwing raakt is niet vreemd, het begrip *eigen kracht* kwam mede naar aanleiding van ervaringen met de Eigen Kracht Conferentie voor het eerst in beeld.

Dit relationele concept komt in de verhalen van de respondenten steeds terug. Of het nu gaat om veranderprocessen, kennisoverdracht, omgaan met emoties, ombuigen naar de gewenste toekomst of open staan voor het netwerk, het effect ervan valt of staat bij de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie tussen de SAVE-professional en de cliënt. De SAVE-professional heeft vaak goed helder wat er moet gebeuren. De cliënt en diens netwerk moeten dit echter ook willen, kunnen en er klaar voor zijn. Binnen de samenwerkingsrelatie is er sprake van een wisselwerking. Waar de één acteert, reageert de ander en andersom. De houding van de SAVE-professional is dan ook van invloed op wat er bij de cliënt gebeurt. Dit vraagt bewustwording van de SAVE-professional over wat hij doet waarbij er zicht komt op de *eigen kracht* van de SAVE-professional zelf. Deelname aan huidig onderzoek werd door meerdere SAVE-professionals als helpend ervaren om ervaring met *eigen kracht* te expliciteren.

De SAVE-professional heeft vaak als doel dat er een gedragsverandering optreedt bij de cliënt en vertaalt dit in voorwaarden en doelen zodat voor de cliënt helderheid verschaft wordt over de verwachtingen. De cliënt reageert hierop waarbij emoties zoals angst, weerstand en twijfel belemmerend kunnen werken. Gilsing et al. hebben het niet voor niets over het *aanwenden van eigen kracht* waarbij de processen zelfregulatie en zelfreflectie een rol spelen. De SAVE-professionals ervaren dat het belangrijk is om hier aandacht aan te besteden. Het creëren van verbinding en

vertrouwen kost volgens hen tijd. Wordt deze stap overgeslagen, dan worden er vraagtekens gesteld bij het effect van hetgeen de SAVE-professional doet. De factor tijd speelt volgens alle respondenten een belangrijke rol. Dat veranderen tijd kost en gepaard gaat met vallen en opstaan is iets dat door hen wordt omarmd. Maar het feit dat er binnen zes weken na start van het SAVE-traject een plan moet liggen voelt voor de SAVE-professionals als tegenstrijdig. Omdat verbinding en vertrouwen tussen de SAVE-professional en de cliënt de basis vormt, dient hier eerst in geïnvesteerd te worden. Pas daarna ontstaat er ruimte voor het maken van een plan.

Het SAVE-plan wordt in de praktijk van de SAVE-professional het meest gebruikt. De meeste SAVE-professionals weten dat zij het familiegroepsplan verplicht aan de cliënt moeten aanbieden en doen dit ook. Het eerste doel van de SAVE-professional is om in samenwerking te komen waarin het creëren van verbinding en vertrouwen centraal staat. Dit maakt volgens hen dat het familiegroepsplan op de achtergrond verdwijnt. Er is volgens de SAVE-professionals vaak sprake van weerstand en wantrouwen bij de cliënt. De cliënt is er dan nog niet aan toe de stap te zetten om een eigen plan te maken. De SAVE-professionals merken dan ook in de praktijk dat zij veelal het initiatief moeten nemen tot het maken van een plan. Positief is dat het SAVE-plan volgens de SAVE-professionals ruimte biedt aan de visie en mening van de cliënt. Desondanks wordt het SAVE-plan nog teveel gezien als iets van de SAVE-professional en niet van de cliënt. De SAVE-professional ervaart dat dit de verantwoordelijkheid van de cliënt doet afnemen en uiteindelijk de *eigen kracht* niet versterkt.

Het investeren in de samenwerkingsrelatie wordt vergemakkelijkt als er voldoende openheid is bij de cliënt en diens netwerk. Ook hierin komt het relationele concept van *eigen kracht* weer terug. Helpend ten aanzien van *eigen kracht* is als de cliënt in staat is om met zijn omgeving in samenwerking te komen, open te staan voor hulp en nieuwe dingen durft uit te proberen. Reflecteren en zich kunnen verplaatsen in de ander worden gezien als belangrijke kwaliteiten. De SAVE-professionals ervaren in de praktijk hun invloed als beperkt omdat deze invloed afhankelijk is van hoe de cliënt hierop reageert. Psychiatrische stoornissen en onverwerkte trauma's kunnen volgens de SAVE-professionals belemmerend werken wanneer dit invloed heeft op het vermogen om te reflecteren en zich te verplaatsen in de ander.

Ten aanzien van het netwerk wat 'negatief' is geven de SAVE-professionals aan dat dit niet betekent dat er geen gebruik van het netwerk wordt gemaakt. Dit raakt ook weer het relationele concept van *eigen kracht* omdat de cliënt volgens de SAVE-professionals verbonden blijft aan deze mensen. Of te wel, je kunt als SAVE-professional niet om dit netwerk heen. De SAVE-professional ziet het hierbij als zijn taak om de cliënt te ondersteunen bij het inzicht verkrijgen in het (negatieve) netwerk en te benutten van wat wel positief is. Voor de SAVE-professional betekent dit ook balanceren in het betrekken en begrenzen van het netwerk. Ten aanzien van het netwerk is het helpend als het netwerk zich durft uit te spreken zonder te oordelen, betrokkenheid toont en zorgzaam is, aanspreekbaar is, realistisch is over hetgeen zij kunnen betekenen en weten wat gezond is en wat niet. Belemmerende factoren ten aanzien van het netwerk zijn familievetes die oplaaien, netwerk dat letterlijk te ver op afstand is, geheimen binnen het netwerk en wanneer het netwerk teleurgesteld is geraakt door de cliënt. Voor de SAVE-professionals is het van belang te voorkomen dat het netwerk bemoeizuchtig wordt of dat er onenigheid ontstaat in de samenwerking.

Hoe SAVE-professionals het begrip eigen kracht in de praktijk vormgeven vanuit hun eigen interpretatie en hun methodische handelen geeft de volgende samenvattende opsomming:

- *SAVE-professionals zijn niet eenduidig in het beschrijven van het begrip eigen kracht. In huidig onderzoek was dit ook terug te zien bij de definiëring van het begrip netwerk.*
- *SAVE-professionals zien eigen kracht als een relationeel concept. Het effect van de betrokkenheid van SAVE valt of staat bij de samenwerkingsrelatie tussen de SAVE-professional en de cliënt. Vertrouwen en veiligheid creëren kost volgens hen tijd. Het feit dat er vanuit het methodisch handelen binnen zes weken een plan moet liggen voelt tegenstrijdig.*
- *SAVE-professionals werken voornamelijk met het SAVE-plan. Het familiegroepsplan wordt in de praktijk nauwelijks gezien. Weerstand en wantrouwen vanuit de cliënt speelt hier volgens hen een rol in. In het SAVE-plan wordt ruimte gegeven aan de visie en de mening van de cliënt. Het SAVE-plan voelt echter nog teveel als iets van de SAVE-professional. Dit werkt volgens de SAVE-professional niet versterkend ten aanzien van de eigen kracht van de cliënt.*
- *Helpende factoren ten aanzien van eigen kracht gaan over voldoende openheid bij de cliënt en diens netwerk. Reflecteren, nieuwe dingen durven en zich kunnen verplaatsen in de ander worden gezien als belangrijke kwaliteiten. Betreft het netwerk is het helpend als het netwerk zich durft uit te spreken zonder te oordelen, betrokkenheid toont en zorgzaam is, aanspreekbaar is, realistisch is over hetgeen zij kunnen betekenen en weten wat gezond is en wat niet.*
- *Belemmerende factoren ten aanzien van eigen kracht zijn psychiatrische stoornissen en onverwerkte trauma's die invloed hebben op het reflectief vermogen en het zich in de ander kunnen verplaatsen. Belemmerend binnen het netwerk is: familievetes die oplaaien, netwerk dat letterlijk te ver op afstand is, geheimen binnen het netwerk en wanneer het netwerk teleurgesteld is geraakt door de cliënt.*

5.2 Kritische reflectie

In de eerste opzet van huidig onderzoek was het voornemen om actieonderzoek uit te voeren waarin gewerkt zou worden met een SAVE-team welke zou dienen als focusgroep. Dit met het doel om op deze manier vanuit de onderlinge dialoog bij te dragen aan het leervermogen van de organisatie rondom het werken met *eigen kracht*. Daarnaast zou het de mogelijkheid geven om gecreëerde kennis direct uit te voeren in de praktijk. Binnen het onderzoek zou dan op basis van deze ervaring geleerd kunnen worden waarbij deze kennis input voor huidig onderzoek zou vormen. Het versterken van het lerend vermogen van de organisatie is immers een van de doelen op de veranderagenda van Samen Veilig Midden Nederland. De respons op dit idee was helaas te beperkt om aan dit idee uitvoering te geven. Daarnaast was het begrip *eigen kracht* voor de onderzoeker zelf een breed begrip waarvan bekend is dat dit een belangrijk onderdeel is van de SAVE-werkwijze. Er was bij de start nog te weinig zicht op de mogelijkheden om het begrip voor de SAVE-professional handen en voeten te geven waardoor gericht in gesprek kon worden gegaan.

Dit maakte dat er toch gekozen is voor individuele interviews zodat er in de gesprekken met de SAVE-professionals rust en ruimte zou zijn om woorden te vinden voor iets dat zij mogelijk nog niet goed onder woorden kunnen brengen. Het theoretisch kader gaf echter voldoende input om in het interview richting te kunnen geven aan het gesprek. De 'toelichting in gedragstermen' waren hierin helpend. Dit maakt dat focusgroepen wellicht wel haalbaar waren geweest. De SAVE-professionals hebben aangegeven dat zij het gesprek vonden bijdragen aan een stuk bewustwording. Dit maakt het

achteraf jammer dat de focusgroepen geen doorgang hebben gevonden. Dit had mogelijk (nog) meer verdieping gegeven in de praktijkverkenning.

Het feit dat er elf respondenten hebben deelgenomen in plaats van de beoogde vijftien is niet als belemmerend ervaren. Er was op een gegeven moment sprake van verzadiging, de punten die verteld werden herhaalden zich, een gunstig teken betreft de interne validiteit. Een kanttekening is dat geen één SAVE-professional hetzelfde is en dus ook iedereen op zijn of haar eigen manier vormgeeft aan *eigen kracht*. Dit maakt het belang van praktijkgericht onderzoek omtrent ingewikkelde problematiek of ingewikkelde concepten zo groot. Het geeft inzicht en er kan van worden geleerd. De werkpraktijk van SAVE zit vol waardevolle kennis die benut kan worden.

Een kant die in dit onderzoek onderbelicht is gebleven, is de ervaring van de cliënten van SAVE. Gezien de beschikbare tijd en capaciteit van huidig onderzoek is dit onderdeel niet meegenomen in het onderzoek. Ergens voelt dat als een gemis, helemaal omdat *eigen kracht* volgens de SAVE-professional een relationeel concept is. De SAVE-professional kan het niet zonder medewerking van de cliënt. Wil er een volledig beeld ontstaan over de toepassing van *eigen kracht* in de werkpraktijk van SAVE dan dient er aanvullend onderzoek gedaan te worden naar de ervaring van cliënten met *eigen kracht*.

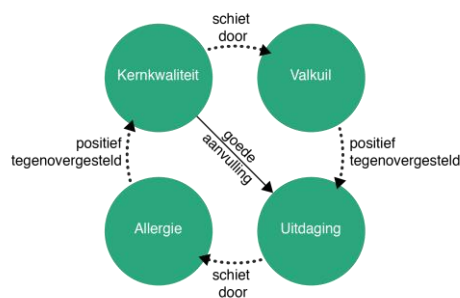
5.3 Aanbevelingen voor de organisatie

Vanuit de conclusie van het empirisch onderzoek worden, met inachtneming van het theoretisch kader dat fungeert als onderlegger, de volgende aanbevelingen gegeven voor de organisatie:

- **De ‘toelichting in gedragstermen die in 2019 onderdeel is geworden van de SAVE-werkwijze expliciet onder de aandacht brengen van SAVE-professionals.** Net als in huidig onderzoek kan er in (onderlinge) gesprekken met SAVE-professionals aan de hand van deze toelichting vorm gegeven worden aan bijvoorbeeld casusinhoudelijk overleg. Hierdoor kan het inzicht vergrotend werken voor de SAVE-professional zelf maar ook voor bijvoorbeeld gedragswetenschappers die verantwoordelijk zijn voor het methodisch werken middels de SAVE-werkwijze.
- In het huidige onderzoek is stil gestaan bij wat *eigen kracht* betekent voor de SAVE-professional vanuit de eigen interpretatie en het methodisch handelen. Ook het woord ‘netwerk’ blijkt een breed begrip aangezien hier op verschillende manieren invulling aan wordt gegeven. Binnen *eigen kracht* en binnen de SAVE-werkwijze krijgt het netwerk duidelijk positie. **Met elkaar in gesprek gaan over het begrip netwerk om zo de breedte van het begrip met elkaar te exploreren** kan helderheid geven hoe het geïnterpreteerd dient te worden binnen de SAVE-werkpraktijk. Hierin is het belangrijk dat de professionals die verantwoordelijk zijn voor het maken van beleid in gesprek gaan met een aantal uitvoerend medewerkers. Vervolgens kan op grond hiervan op teamniveau en/of individueel niveau dit gesprek vervolgd worden om zoveel mogelijk een lijn te creëren ten aanzien van de interpretatie van het begrip. In het bespreken van casuïstiek kan deze interpretatie van het begrip netwerk fungeren als kader voor het uitvragen van (on)mogelijkheden van het netwerk.
- In het advies van het onderzoek van Bosker et al. (2018) naar de SAVE-werkwijze wordt gewezen op de bruikbaarheid van de theoretische onderbouwing en definitie van *eigen kracht* door Gilsing et al. (2017). De praktijk van SAVE is duidelijk in het feit dat *eigen kracht* veelal gaat over de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie tussen de cliënt, het netwerk en de SAVE-professional. *Eigen kracht* is voor hen dan ook een relationeel concept. **De theoretische onderbouwing van Metz et al. (2010) kan een mooie aanvulling zijn in de huidige vertaling van *eigen kracht* binnen de SAVE-werkwijze.** Waar de ‘toelichting in

gedragstermen' zich nu richt op de SAVE-professional zelf, kan aanvulling gezocht worden in wat het betekent voor de relatie met de cliënt. De genoemde processen veerkracht en relationele autonomie sluiten aan bij de praktijkervaringen van de SAVE-professional. De SAVE-professionals ervaren hun rol hierin als ondersteunend en coachend. Het is aan de afdeling Beleid die verantwoordelijk is voor de doorontwikkeling van de SAVE-werkwijze hier vorm aan te geven door bijvoorbeeld deze bevindingen te publiceren op de website werksamenaanveiligheid.nl.

- Omdat *eigen kracht* voor de SAVE-professional een relationeel concept is, is de eigen houding en het daaruit volgende handelen volgens hen van invloed. **Het is daarom wenselijk dat de SAVE-professional stil staat bij de *eigen kracht* van zichzelf als professional.** Op deze manier kan de SAVE-professional bewust eigen kwaliteiten inzetten in casussen. Soms kan het ook betekenen dat een zaak niet bij een SAVE-professional past. Deze bewustwording kan vorm krijgen door met elkaar als SAVE-professionals in gesprek te gaan over (elkaars) kwaliteiten, uitdagingen, allergieën en valkuilen. Deze uiteenzetting komt terug in het maken van een kernkwadrant:

Figuur 5: Kernkwadrant van Daniel Ofman (<https://modelmatig.nl/personeel/ontwikkelen/kernkwadrant/>)

Het gesprek hierover kan plaatsvinden in bilateraal overleg of in teamverband. De voorkeur heeft het om het binnen het team te bespreken omdat dit inzicht vergrotend werkt voor zowel de SAVE-professional zelf als het team in zijn geheel.

- Men zegt niet voor niets dat contact voor contract gaat en dit komt duidelijk terug in dit onderzoek. De SAVE-professionals geven duidelijk aan dat er eerst sprake moet zijn verbinding en vertrouwen alvorens er gewerkt kan worden aan *eigen kracht*. Het feit dat er binnen zes weken een plan moet liggen (SAVE-plan of familiegroepsplan) lijkt dit tegen te werken. **Het advies is dan ook om te kijken naar de mogelijkheden om de SAVE-professional en de cliënt meer tijd ruimte en tijd te geven ten aanzien van het maken van een plan.** Ten aanzien van het familiegroepsplan kan overwogen worden om het regelmatig aan ouders voor te leggen in plaats van alleen bij de start van het SAVE-traject. Dit om de kans de vergroten dat het familiegroepsplan vaker gebruikt wordt door cliënten.

5.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De volgende aanbevelingen voor vervolgonderzoek kunnen gegeven worden:

- Aangezien *eigen kracht* voor de SAVE-professional een relationeel concept is, zijn de **ervaringen van de cliënten belangrijk om in kaart te brengen middels onderzoek.** Het feit dat SVMN gestart is met het gebruik van De Stem¹⁰ is een mooi middel om hiermee te starten en deze informatie te gebruiken. Een stap verder kan zijn om kwalitatief onderzoek te

¹⁰ De Stem legt, direct na een gesprek, zes stellingen voor aan de cliënt. Met De Stem krijgen cliënt en medewerker samen meer zicht en regie op de samenwerking en het proces (<https://www.samen-veilig.nl/nieuw-instrument-voor-feedback-clienten/>).

verrichten bij de cliënten waarbij de interviewvragen uit dit onderzoek gebruikt kunnen worden. Op deze manier komen de ervaringen van de SAVE-professionals samen met die van de cliënten en kunnen succes- en knelpunten in kaart worden gebracht.

- **Vervolgonderzoek ten aanzien van het benutten van *eigen kracht* binnen complexe scheidingen.** Uit de gesprekken met de SAVE-professionals blijkt dat de problematiek 'complexe scheiding' lastig te verenigen is met het werken vanuit *eigen kracht*. SAVE-professionals hebben wel ideeën over de oorzaken hiervan en dit kan middels vervolgonderzoek verder in kaart worden gebracht.

Literatuurlijst

- Bartelink, C. (2018). *Dilemmas in child protection: Methods and decision-maker factors influencing decision-making in child maltreatment cases* (Proefschrift). Geraadpleegd van [https://www.rug.nl/research/portal/en/publications/dilemmas-in-child-protection\(f61c10dd-5fa7-4387-80e5-738de3dbdb04\).html](https://www.rug.nl/research/portal/en/publications/dilemmas-in-child-protection(f61c10dd-5fa7-4387-80e5-738de3dbdb04).html)
- Bartelink, C., Knorth, E. J., López López Mónica, Koopmans, C., Ten Berge, I. J., Witteman, C. L. M., & Van Yperen, T. A. (2018). Reasons for placement decisions in a case of suspected child abuse: the role of reasoning, work experience and attitudes in decision-making. *Child Abuse and Neglect*, 83, 129–141
- Bosker, J., Lünemann, K., Hemrica, J., Smeenk, W., Bitter, L. (2018). *SAVE in woord en daad, Samen werken aan veiligheid, eigen kracht en regie in de (preventieve) Jeugdbescherming en jeugdreclassering in Midden-Nederland*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Brink, C. (2013). *Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. De begrippen ontward*. Utrecht: Movisie.
- Cattaneo, L. B., & Chapman, A. R. (2010). The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 65(7), 646–659.
- Damen, H., Veerman, J.W., Vermulst, A.A., Nieuwhoff, R., De Meyer, R.E., & Scholte, R.H.J. (2017). Parental Empowerment: Construct validity and reliability of Dutch empowerment questionnaire (EMPO). *Journal of Child and Family Studies*, 26, 424-436.
- Damen, H., Veerman, J. W., Vermulst, A. A., Pagée, R., Nieuwhoff, R., & Scholte, R. H. J. (2018). Parental empowerment and child behavioural problems during youth care involvement. *Child & Family Social Work*, 24(4), 467–476.
- De Shazer, S. (1986). An indirect approach to brief therapy. In de Shazer, S., & Kral, R., (eds) *Indirect approaches in Therapy*. Rockville, Maryland. Aspen Publishers Inc.
- De Shazer, S. Dolan. Y. (2009). *Oplossingsgerichte therapie in de praktijk*. Amsterdam: Hogrefe Uitgevers.
- Dijkstra, S., Creemers, H. E., van Steensel, F. J. A., Deković, M., Stams, G. J. J. M., & Asscher, J. J. (2018a). Cost-effectiveness of Family Group Conferencing in child welfare: a controlled study. *BMC Public Health*, 18(1).
- Doorewaard, H., Kil, A., Ven, A. Van de (2016). *Praktijkgericht kwalitatief onderzoek. Een praktische handleiding*. Amsterdam: Boom.
- Empowerment. (2020). In *Van Dale*, 2020. Geraadpleegd van <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/engels-nederlands/vertaling/empower#.XrruzkQzblU>
- Jeugdwet. (2014, 1 maart). Geraadpleegd van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2020-03-19>
- Jumelet, H. & Wenink, J. (2012). *Zorg voor onszelf? Eigen Kracht van jeugdigen, opvoeders en omgeving, grenzen en mogelijkheden voor beleid en praktijk*. Amsterdam: SWP.
- Koens, M., Vonken, A. (2018). *Tekst en commentaar: Personen- en familierecht*. Alphen aan de Rijn: Wolters Kluwer.

Laffra, J. & Nikken, P. (2014). *Wat werkt bij het versterken van eigen kracht?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Malinen, T. (2001). *From Thinktank to New Therapy: The process of Solution-Focused Theory and Practice Development*. Ratkes 2, 2001 & Ratkes 3.

Ministerie van VWS, Ministerie van V & J, & VNG (2014). *Factsheet Jeugdwet. Naar goede jeugdhulp die bij ons past*. {Factsheet}. Geraadpleegd op 3 januari 2020 van <https://jeugdhulphollandrijnland.nl/wp-content/uploads/2016/11/Factsheet-Jeugdhulp-van-het-Rijk-Jeugdwet.-Naar-goede-jeugdhulp-die-bij-ons-past.pdf>

Metze, R., Abma, A., Kwekkeboom, R. (2015). Family Group Conferencing: A Theoretical Underpinning. *Health Care Analysis : An International Journal of Health Care Philosophy and Policy*, 23 (2), 165-180.

Pope, C., Mays, N. & Popay, J. (2007). *Synthesizing qualitative and quantitative health evidence. A guide to methods*. Maidenhead: Open University Press.

Post, F. (2017). Met de benen op de (keuken)tafel? Formeel en informeel in het sociale domein. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 26 (4), 71-76.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2012). *Ontzorgen en normaliseren: naar een sterke eerstelijns jeugd- en gezinszorg*. Geraadpleegd van <https://www.raadvr.nl/documenten/publicaties/2012/04/01/ontzorgen-en-normaliseren>

Reekers, S., Dijkstra, S., Stams, G., Asscher, J., Creemers H. (2018). Signs of effectiveness of signs of safety? – A pilot study. *Elsevier Children and Youth Services Review* 91: 177-184.

Samen Veilig Midden Nederland (2019, 24 mei). Veranderagenda Samen Veilig Midden Nederland. Geraadpleegd op 3 januari 2020 van <https://www.samen-veilig.nl/1674-2/>

Samen Veilig Midden Nederland. (2019). *Familiegroepsplan* [Brochure]. Utrecht: SVMN

Turnell, A., Edwards, S. (2009). *Signs of Safety. A solution and safety oriented approach to child protection casework*. New York: W.W. Norton & Company.

Van Lieshout, H., Labrujere, H., & Stellingwerff, J. (2016). Witboek familiegroepsplan. *Jeugdbeleid*, 10(4), 189-195.

Van Montfoort, A.J. & Slot, N.W. (2013). *Werken met Verve. Handleiding voor de jeugdbeschermer*. Leiden: Hogeschool Leiden.

Van Montfoort, A.J. & Slot, N.W. (2009). *Handboek De Deltamethode Gezinsvoogdij. De nieuwe methode voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling*. Utrecht: MO groep.

VNG, NJI, Ministerie van VWS & Ministerie van V&J (2017). *Het familiegroepsplan* [Factsheet]. Geraadpleegd van <https://vng.nl/publicaties/factsheet-familiegroepsplan>

Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland (2015). *De SAVE-werkwijze: Basishandleiding voor SAVE-professionals*. Utrecht: Van Montfoort & Samen Veilig Midden-Nederland.

Van der Voordt, L., Lans, W. (2000). *Beschrijvend onderzoek*. Geraadpleegd van <http://www.taekemdejong.nl/Publications/2000/Ways%20to%20study%20prelininary%20Dutch%20versions/05Beschrijvend%20onderzoek.htm>

Van Yperen, T., Veerman, J.W. en Bijl, B. (2017). *Zicht op Effectiviteit*. Rotterdam: Lemniscaat.

Werk Samen aan Veiligheid. (z.d.). Vaststellen plan¹¹. Geraadpleegd van <https://werksamenaanveiligheid.nl/fases/vaststellen-plan>

Werk Samen aan Veiligheid. (z.d.). Pijlers. Geraadpleegd van <https://werksamenaanveiligheid.nl/pijlers>

Zimmerman, M.A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 581-599.

Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment Theory. *Handbook of Community Psychology*, 43–63.

¹¹ Voor deze website moet ingelogd worden wat maakt dat het mogelijk voor de lezer niet toegankelijk maakt.

Bijlage 1: Logboek systematisch literatuur zoeken

Database	Zoektermen	Criteria	Aantal hits	Bruikbare titels
HUGO	Eigen plan Jeugdzorg	Laatste 25 jaar	11	<p>van Hal, L., Gilsing, R. & van der Hoff, M. Tijdschr Jeugdgezondheidsz (2019) 51: 152.</p> <p>Pennell, J. (2006). Restorative Practices and Child Welfare: Toward an Inclusive Civil Society. <i>Journal of Social Issues</i>. Jun2006, Vol. 62 Issue 2, p259-279.</p> <p>Reekers, S., Dijkstra, S., Stams, G.J. et al. <i>Kind Adolesc</i> (2019) 40: 250.</p>
HUGO	Familiegroepsplan	Laatste 5 jaar	8	<p>Van Lieshout, H., Labrujere, H., & Stellingwerff, J. (2016). Witboek familiegroepsplan. <i>Jeugdbeleid</i>, 10(4), 189-195.</p> <p>Loerts, M. & Vissenberg, C. <i>Vakbl Soc Werk</i> (2016) 17: 27.</p>
HUGO	Family Group Conferencing	Laatste 10 jaar Peer reviewed	9	<p>Jessica, J., Sharon, D., Geert, J., Maja, D., & Hanneke, E. (2014). Family group conferencing in youth care: Characteristics of the decision making model, implementation and effectiveness of the family group (fg) plans. <i>Bmc Public Health</i>, 14, 154-154.</p> <p>Sharon, D., Hanneke, E., Francisca, J., Maja, D., Geert, J., & Jessica, J. (2018). Cost-effectiveness of family group conferencing in child welfare: A controlled study. <i>Bmc Public Health</i>, 18(1), 1-14.</p>
HUGO	Participatiesamenleving	Laatste 5 jaar, peer reviewed	21	<p>Margo Trappenburg & Gercoline van Beek (2019) 'My profession is gone': how social workers experience de-professionalization in the Netherlands, <i>European Journal of Social Work</i>, 22:4, 676-689.</p> <p>Frank, P. (2017). Met de benen op de (keuken)tafel? formeel en informeel in het sociale domein. <i>Journal of Social Intervention: Theory and Practice</i>, 26(4), 71-76.</p>
HUGO	Agogisch handelen jeugdzorg	Laatste 10 jaar	2	<p>Hooghiemstra, E., Dr., & Verharen, L., Dr. (2015). Professionals in een veranderd speelveld: Van onwennigheid naar weerbaarheid. <i>Jeugdbeleid</i>, 9(4), 173-180.</p>
HUGO	Lerend organiseren	Laatste 10 jaar	11	<p>Jacobs, L., Drs. (2015). De gekantelde jeugdprofessional. <i>Jeugdbeleid</i>, 9(4), 233-240.</p>

Via andere literatuur	
Gevonden in [auteur, jaartal, titel]	Bruikbare titels
Verwey en Jonker	https://www.verwey-jonker.nl/doc/2017/5296 Eigen kracht ontleed.pdf bezoekt op 16 januari 2019
NJI	Ince, D., Schmidt, A. (2017). Eigen Kracht versterken jeugd en ouders. <i>Wat weten we? Literatuuronderzoek naar de stand van zaken</i> . Nederlands Jeugd Instituut. https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies . Bezoekt op 29 januari 2019
VNG	Bakker, J., Proost, T., Van der Meijden, B., Van Bergen, A., De Maat, J.W., Beltman, E. (2017) <i>Handreiking Onafhankelijke Cliëntondersteuning VNG</i>
Literatuur op grond van verwijzing:	
Metze, R., Abma, A., Kwekkeboom, R.(2015). <i>Family Group Conferencing: A Theoretical Underpinning</i> . Health Care Analysis : An International Journal of Health Care Philosophy and Policy v23 n2 (201506): 165-180	Zimmerman, M.A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. <i>American Journal of Community Psychology</i> , 23(5), 581-599
Ince, D., Schmidt, A. (2017). Eigen Kracht versterken jeugd en ouders. <i>Wat weten we? Literatuuronderzoek naar de stand van zaken</i> . Nederlands Jeugd Instituut.	Yperen, T. van (2016). Om eigen kracht aan te spreken heb je beroepskrachten nodig. Op: socialevraagstukken.nl, gepubliceerd op 4 augustus 2016. Brink, C. (2013). <i>Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. De begrippen ontward</i> . Utrecht: Movisie Winter. M. de (2011) <i>Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding</i> . Amsterdam: SWP. Laffra, J. & Nikken, P. (2014). <i>Wat werkt bij het versterken van eigen kracht?</i> Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Baracs, M. & de Jong, A. (2016). <i>Mijn belang voorop. Ontwikkelingen in de jeugdhulp in 2016</i> . Den Haag: De Kinderombudsman.
Stichting Beroepseer. (2018). <i>Écht doen wat nodig is : Pleidooi voor kleinschalige effectieve jeugdhulp</i> (D. Graas, Ed.). Culemborg: Stichting Beroepseer.	Bakker, K., Pannebakker, M., & Waal, M. (1999). <i>Kwetsbaar en competent : Sociale participatie van kwetsbare jeugd : Theorie, beleid en praktijk</i> . Utrecht: NIZW. Rijksoverheid (2018). Actieprogramma Zorg voor de Jeugd. Dit is gezamenlijke uitgave van Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport Ministerie van Justitie en Veiligheid in

	partnerschap met Vereniging Nederlandse gemeenten (VNG) Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd (BGZJ) Landelijke Cliëntenorganisaties www.rijksoverheid.nl april 2018
Jacobs, L., Drs. (2015). De gekantelde jeugdprofessional. <i>Jeugdbeleid</i> , 9(4), 233-240.	K2, Brabants Kenniscentrum Jeugd, & Avans hogeschool. (2015). <i>Onderzoek (2014-heden) curriculum sociale professionals</i> . Den Bosch/Breda: K2 en Avans. Arum, S. van, & Schoorl, R. (2015). <i>Sociale wijkteams in vogelvlucht: State of the art</i> . Utrecht: Movisie. Linders, L., & Feringa, D. (red.) (2014). <i>De kunst van het laten: Doe het zelf zorg in tijden van transitie</i> . Utrecht: Movisie. Streumer, J. (red.) (2010). <i>De kracht van werklere</i> . Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
Damen, H., Veerman, J., Vermulst, A., Pagée, R., Nieuwhoff, R., & Scholte, R. (2019). Parental empowerment and child behavioural problems during youth care involvement. <i>Child & Family Social Work</i> , 24(4), 467-476.	Damen, H., Veerman, J. W., Vermulst, A. A., Pagée, R., Nieuwhoff, R., & Scholte, R. H. J. (2018). Parental empowerment and child behavioural problems during youth care involvement. <i>Child & Family Social Work</i> , 24(4), 467-476. Zimmerman, M.A. (2000) Empowerment theory: Psychological, organizational, and community levels of analysis. In J. Rappaport, & E. Seidman (Edz.), <i>Handbook of community psychology</i> (pp. 43-63). New York: Kluwer academic/Plenum Publishers.

Experts:

Marije Kesselring:

Stichting Beroepseer. (2018). *Écht doen wat nodig is : Pleidooi voor kleinschalige effectieve jeugdhulp* (D. Graas, Ed.). Culemborg: Stichting Beroepseer.

Levi van Dam:

Dam van, L. (2018). *What works in Natural Mentoring (Proefschrift)*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam (UVA).

De heer J. Hanrath:

Cattaneo, L. B., & Chapman, A. R. (2010). The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 65(7), 646-659.

Bijlage 2: Operationalisering *eigen kracht*

Kernbegrip	Dimensies	Topics	Indicatoren
Eigen Kracht	Conceptualisering van het begrip	Interpretatie	Beschrijven van eigen kracht.
		Belangrijke elementen	Individuele kenmerken (helpend en belemmerend). Kenmerken van het sociaal netwerk (helpend en belemmerend).
	Handelen binnen SAVE	SAVE-werkwijze	<p>Website Werksamenaanveiligheid.nl</p> <p>Pijler: Ik geloof in 'eigen kracht' van directbetrokkenen en versterk die:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ik ga er vanuit dat directbetrokkenen altijd <i>eigen kracht</i> hebben; die bestaat uit kunnen, durven en willen en uit kracht van hun netwerk. - Ik help hen om die kracht te benutten en vergroten en daarbij angst, twijfel en weerstand te overwinnen. - Ik realiseer me hoe moeilijk veranderen kan zijn en dat dit met vallen en opstaan gaat; ik waardeer elke stap in de goede richting. - Ik buig het gesprek om van de ongewenste naar de gewenste toekomst. - Ik draag mijn kennis over de problematiek over als het directbetrokkenen daaraan ontbreekt. - Ik bied hoop en vertrouwen en gebruik activerende oplossingsgerichte en motiverende gesprekstechnieken. <p>Pijler: Ik stimuleer directbetrokkenen om hun netwerk te benutten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Positieve sociale steun is een cruciale voorwaarde voor stabiele verbetering; daarom breng ik met directbetrokkenen hun netwerk in kaart. - Ik stimuleer hen om de mensen die het belangrijk vinden dat het goed gaat met de jeugdige en het gezin te betrekken bij de planvorming; pas daarna komt de vraag of zij ook actief willen worden in de uitvoering.

			<p>- Als het netwerk een 'negatieve invloed' heeft, werk ik met directbetrokkenen samen om het netwerk een constructievere rol te laten spelen of om de negatieve invloed zoveel mogelijk in te perken. Ik stimuleer hen om, ter compensatie, aanvulling te zoeken in de bredere kring van burens, trainers, leerkrachten, vrijwilligers etc.</p> <p>- Ik heb oog voor wat het netwerk nodig heeft om hun bijdrage te (blijven) leveren en borg dat daarin voorzien wordt.</p>
		<p>SAVE-plan & Familiegroepsplan</p>	<p>Middel om tot <i>eigen kracht</i> te komen</p> <p>Onderling verschil</p>

Bijlage 3: Opzet interview

Interview-opzet

Graag wil ik met jou in gesprek over het thema eigen kracht. Eigen kracht kent een brede definitie waarin verschillende accenten worden gelegd. Ik ben benieuwd hoe jij het als SAVE-professional in de praktijk vormgeeft. Ik start straks met een open vraag waarbij ik het belangrijk vind te melden dat er geen goed of fout antwoord bestaat. Het gaat om jouw eigen invulling en interpretatie. Daarna ga ik aan de hand van de SAVE-werkwijze in termen van gedrag in gesprek over hoe jou dit lukt in de praktijk. Wederom is er geen goed of fout, het gaat om jouw ervaring.

Vervolgens wil ik met je in gesprek gaan over de helpende en de belemmerende factoren ten aanzien van eigen kracht. Tot slot hebben we het over het SAVE-plan en het familiegroepsplan, instrumenten die ontwikkeld zijn om tot eigen kracht te komen.

Beschrijven van eigen kracht

Vraag 1: Wat betekent voor jou het begrip *eigen kracht*?

SAVE-werkwijze

Het onderzoek SAVE in woord en daad (2018) adviseert ten aanzien van de uitwerking van het begrip *eigen kracht* de theoretisch onderbouwing van Gilsing et al. (2017). Mede op basis van dit advies is de website werksamenaanveiligheid.nl gemaakt die in 2019 online is gekomen.

Vraag 2: In hoeverre ken je het en maak je er gebruik van?

Ten aanzien van ***eigen kracht*** benoemt de SAVE-werkwijze de pijler: **Pijler: Ik geloof in ‘eigen kracht’ van directbetrokkenen en versterk die.** De bijbehorende items zijn nu in jouw beeld te zijn.

Vraag 3: Per item wil ik je vragen om een cijfer te geven, de bekende schaalvraag, in hoeverre het jou lukt om dit vorm te geven in de praktijk. Aan de hand van het cijfer wil ik met jou in gesprek.

- Ik ga er vanuit dat directbetrokkenen altijd *eigen kracht* hebben; die bestaat uit kunnen, durven en willen en uit kracht van hun netwerk.
- Ik realiseer me hoe moeilijk veranderen kan zijn en dat dit met vallen en opstaan gaat; ik waardeer elke stap in de goede richting.
- Ik draag mijn kennis over de problematiek over als het directbetrokkenen daaraan ontbreekt.
- Ik help hen om die kracht te benutten en vergroten en daarbij angst, twijfel en weerstand te overwinnen.
- Ik buig het gesprek om van de ongewenste naar de gewenste toekomst.
- Ik bied hoop en vertrouwen en gebruik activerende oplossingsgerichte en motiverende gesprekstechnieken.

Ten aanzien van het sociaal netwerk wordt de volgende pijler beschreven: **Ik stimuleer directbetrokkenen om hun netwerk te benutten.**

Vraag 4: Per item wil ik je vragen om opnieuw een cijfer te geven waar vanuit we met elkaar in gesprek gaan.

- Positieve sociale steun is een cruciale voorwaarde voor stabiele verbetering; daarom breng ik met directbetrokkenen hun netwerk in kaart.
- Ik stimuleer hen om de mensen die het belangrijk vinden dat het goed gaat met de jeugdige en het gezin te betrekken bij de planvorming; pas daarna komt de vraag of zij ook actief willen worden in de uitvoering.
- Als het netwerk een 'negatieve invloed' heeft, werk ik met directbetrokkenen samen om het netwerk een constructievere rol te laten spelen of om de negatieve invloed zoveel mogelijk in te perken. Ik stimuleer hen om, ter compensatie, aanvulling te zoeken in de bredere kring van burens, trainers, leerkrachten, vrijwilligers etc.
- Ik heb oog voor wat het netwerk nodig heeft om hun bijdrage te (blijven) leveren en borg dat daarin voorzien wordt.

Belangrijke elementen

Vraag 5:

- a. Welke individuele kenmerken van de cliënt zijn helpend voor het benutten van eigen kracht?
- b. En wat belemmert het?

Vraag 6:

- a. Welke kenmerken ten aanzien van het sociaal netwerk van de cliënt zijn helpend voor het benutten van eigen kracht?
- b. En wat belemmert het?

Familiegroepsplan / SAVE-plan

Vraag 7: Als je terug kijkt naar de pijlers ten aanzien van *eigen kracht* en het netwerk die we net samen doorlopen hebben:

- a. In hoeverre is het SAVE-plan en het familiegroepsplan helpend om *eigen kracht* positie te geven in je werk?
- b. Kun je daar toelichting op geven?
- c. In hoeverre verschilt het SAVE-plan van het familiegroepsplan?

Beschrijven van eigen kracht

Vraag 8: Als je nu terugkijkt naar de eerste vraag: "Wat betekent voor jou het begrip eigen kracht?" In hoeverre is het antwoord hierop veranderd?

Bijlage 4: Tijd- en faseringsschema

Voor de afstudeermodule staat 560 uur. Er wordt gestreefd naar een onderzoeksduur van 23 weken. Dit betekent een tijdsinvestering van 24 uur per week. Er is als startdatum 4 december 2019 aangehouden waarbij er twee weken kerstvakantie is berekend. *Er is gedurende het onderzoekstraject sprake geweest van enige versnelling van het onderzoeksproces omdat er meer tijd beschikbaar was. Dit maakt dat gestreefd wordt naar een afrondingsdatum van 29 mei 2020.*

Onderdeel	Streefdatum klaar	Taken	Tijd
Voorbereiding: Plan van aanpak	21 februari 2020	<ul style="list-style-type: none"> - Contact opdrachtgever: coördinator beleidsteam. - Benaderen SAVE-Teams - Literatuur screenen - Vraagstelling verduidelijken - Plan van aanpak schrijven - Feedback van afstudeerbegeleider, opdrachtgever en medestudenten verwerken - Definitief plan van aanpak. 	112 uur (4,5 week)
Gegevensverzameling Theoretisch kader	27 maart 2020	<ul style="list-style-type: none"> - Literatuur zoeken - Literatuur lezen, arceren en samenvatten - Synthese van de geschikte literatuur schrijven - Beantwoording theoretische vraagstelling 	112 uur (4,5 week)
Gegevensverzameling Empirisch kader	8 mei 2020	<ul style="list-style-type: none"> - Informeren respondenten - Plan maken rondom hoe, wat en waar ontmoeten respondenten - Interviewen 15 SAVE-professionals - Transcriberen interviews en voorleggen aan respondenten - Analyseren interviews - Synthese empirie. 	224 uur (9 weken)
Gegevensanalyse Analyse en advies & schrijven van rapport	29 mei 2020	<ul style="list-style-type: none"> - Analyse theorie en empirie - Conclusie en aanbevelingen 	112 uur (4,5 week)

Rapportage schrijven	27 juni 2020	Schrijven eindrapport	
			Totaal: 650 uur